

Po volbách.

II.

Když prostý příslušník lidové strany bral druhý den po volbách zvědavě do ruky svůj orgán a shledal, že úvodník o výsledku voleb nezačíná lépe než: »Včerejší volby přinesly řadu zajímavých zjevů«, — řekl si ihned: ouvej! Povolební náklonnost k optimismu u všech stran je známa; každý malý přírůstek, ba i jen udržení posic bývají pozdraveny mohutným oslavným rykem. Jestliže některá strana svůj referát o volbách nemůže začítí honosněji než konstatováním, že volby přinesly řadu zajímavých zjevů, tu i prostý její příslušník pocítí ve všech kostech, že se stalo něco nepříjemného. Neboť strany nevedou volby s cílem zajímavosti; strany jdou do voleb, aby vyhrály, a když pak některá z nich místo o vítězství mluví o zajímavosti, lze vsadit deset proti jedné, že utrpěla nezdár ve všech věcech hlavních. Katolický tisk po volbách vytrvale zaváděl řeč na výsledky v čáslavském okrese; tam nějakou náhodou stouply nejen hlasy lidovců, ale i hlasy ostatních koaličních stran. Když potom bylo už nutno pustit se čáslavského okrese a přejít k celkovému výsledku, musila lidová strana přiznat, že její řady zakolísaly. Nahradila to ovšem ihned úvahou na thema: proč jsme i tak spokojeni s volebními výsledky. Tato spokojenost by sotva odolala důkladnějšímu zkoumání, ale konec konců si může lidová strana dělat se svou spokojeností co chce a exponovat ji i tam, kde ji určité zkompromituje.

Celkový obraz zemských voleb jsou mírné zisky a mírné ztráty, což ovšem také stačí k porážce vládní koalice, jejíž většina nedělá ve sněmovně více než šest hlasů. Ani ztráty lidové strany nejsou katastrofální. Podle výsledku zemských voleb přišla by lidová strana po parlamentních volbách do sněmovny s počtem mandátů o dva nebo o tři zmenšeným. To ještě není žádná pohroma, a lidová strana, jako ostatní, tu těží z poměrné ustálenosti našeho politického rozvrstvení. Ovšem, čím déle by trvaly dnešní poměry, tím více by se prohlubovala její porážka, kterou lze uvést na dva hlavní momenty:

1. český politický katolicismus může kolem sebe shromážditi značný počet sil, pokud bude směrem obranným; jakmile začne útočit, ztratí zase, co nashromáždil; jeho voličstvo skládá se ponejvíce z lidí, kteří milují klid, tradici a poměrnou neutralitu; k této straně je vede spíše jejich mírný, pohodlný konservatismus než její katolicismus; tyto šiky se nedají vésti do velkých útočných bojů; omrzí je, že ani tady klidu nenalézají; během posledních dvou let politický katolicismus několikrát přecházel k útoku; to vyplašilo lidi, kteří hledali spíše poměrnou neutralitu než bojovné katolictví; den, kdy politický katolicismus u nás přejde ke generálnímu útoku, bude dnem jeho úplné porážky. Zdá se, že tohle sí ve straně aspoň monsignore Šrámek vždycky uvědomoval. Lidová strana může u nás býti silná pod podmínkou, že bude hrát roli toho, jež políčkuje; katolický

žurnalista dr. Doležal ve své knize o cestách našeho politického katolicismu uvádí pozoruhodný fakt (nad nímž by se hodně měli zamyslet zejména naši bojovní pokrokaři, kterým nikdy není dost protiklerikálního boje), že zkomírající už u nás politický katolicismus nabral nových sil a ožil toho dne, kdy byl stržen mariánský sloup v Praze. Role toho, jež políčkuje, pro lidovou stranu není; byla by brzy vypískána publikem v této zemi, které může sice v sobě objevit nějaké sympatie k bránícímu se katolicismu, ne však k útočnému.

2. Strana, která vábila voličstvo zpěvy o straně středu, potom byla horlivým členem koalice bojovné pravice a rozpomněla se na theorie o straně středu až dva dny před volbami, strana, která předstírá vycházení z křesťanského socialismu a potom dva roky posluhuje koalici, jejíž nepřátelství ke každému socialismu, i ke křesťanskému, je povýšeno nad pochybnosti, taková strana se musí připravit na krizi ve svém levém křídle. Celou volební kampaň vedla lidová strana zase ve jménu malého člověka: nepodařilo se jí docela dohonit bycha. Dovolávajíc se před volbami tolik malého člověka, podala sama důkaz, že nemůže dělat jen politiku zájmů katolické církve, že musí dělat také politiku práce a chleba, nebo, což je konkrétní případ z poslední doby, také cukru. Jediné však, čeho za celou dobu trvání této koalice lidová strana z vlastní iniciativy dosáhla, bylo zvýšení kněžských platů. Tím ovšem malý člověk nemůže býti ani nasycen ani uspokojen, a vedení strany mělo z toho před volbami špatné svědomí.

Prorokuje se o ludové straně, že teď po své porážce bude velmi nespolehlivým členem koalice. Máme dojem, že lidová strana nebude členem o nic příjemnějším, a že zejména agrárníci s ní budou mít mnoho obtíží. Zemské volby jí ukázaly nebezpečí. Sotva už půjde tak povolně ve stopách ostatních členů koalice. Ona jediná z vládních stran se prohlašuje za stranu malého člověka; aby to před parlamentními volbami dokázala, bude hledat vlastní cesty v této koalici producentů. A to znamená agitaci a nesnáze. V lidové straně bude sveden zápas o vůdcovství mezi duchem kněžským a laickým, o otázku, komu třeba dříve sloužit, zda kněžím či malému člověku. Nic na tomto rozdělení nemění, že při tom někteří kněží budou stát na straně malého člověka a někteří laici na straně kněží.

*

Na porážce živnostníků není nic zvláštního ani neočekávaného. Pro tuto stranu sotva zbývá už co jiného než cesta dolů.

*

Nejsolidnějším vzrůstem ze všech stran může se pochlubit sociální demokracie. Její přírůstek se nerekrutuje z vrstev namahavě a pod různými záminkami zagitovaných. Je to přirozený vzestup velké kdysi strany, která, prodávši katastrofu, se pomalu vrací k bývalé moci. Už dnes by přišli sociální demokraté do parlamentu se ziskem pěti až šesti mandátů. Komunistické opojení zvolna opadá, a dělníci, poučení marností dlouhého čekání v radikálním koutě, se vracejí pod prapor pozitivního socialismu, toho socialismu, který

P O Z N Á M K Y

Hrozby.

neodkazuje všechny naděje až na den po revoluci, nýbrž už v tomto stavu společnosti usiluje o zlepšení. Sociální demokracie vyrovnává se už komunistům v Praze a v Brně, kde byla po rozkolu strany takřka vyhlazena. Myslíme, že už vůbec se komunistům vyrovnala. Není možno prostě porovnávat počet komunistických a sociálně demokratických mandátů a říci, že komunisté mají mandátů více. Nesmí se zapomínat, že sociální demokracie je toliko česká strana, kdežto komunisté také německá a maďarská. Nějakých těch pět mandátů, o které by komunisté měli v budoucí sněmovně více, patřilo by německým a maďarským komunistům, s nimiž čeští komunisté tvoří jednu stranu. V československém prostředí jsou si obě strany již rovny. V Čechách a na Moravě jsou soc. demokraté silnější.

Od obecních voleb roku 1923 vykazuje sociální demokracie vždy pomalé a solidní zisky. Hlavní jest, že to nejsou zisky náhodné, které mohou býti zase snadno urvány. Dnes by už vešla sociální demokracie do sněmovny jako třetí strana co do velikosti. A doba, kdy komunismus, jehož úpadek je právě tak pomalý a jistý jako vzestup sociální demokracie, ztratí ještě více ze svých posic, a kdy sociální demokracie bude druhou největší stranou, není nedohledná.

*

Ne tak úplně spolehlivý je vzestup národních socialistů. Je nesporný v Čechách, kde národní socialisté nechali za sebou agrárníky a sami zaujali místo největší strany. To je logické: národní socialisté jsou typicky česká strana, a jejich úspěchy musí býti v této zemi největší. Nejasnější je jejich posice na Moravě a na Slovensku. Posouzení jejich volebních výsledků také trochu znesnadňuje jejich volební spojenectví se stranou práce: nedá se zjistit, kolik z jejich hlasového vzrůstu připadá na hlasy příslušníků této strany, a kolik činí přírůstek vlastní. V celku možno říci, že národně sociální strana profitovala z obecného posunu nalevo, aniž by nějak vzbuzovala údiv velikostí svého profitu. Ovšem, první místo v Čechách je velká a důležitá věc.

*

Komunisté neztratili tolik, kolik očekávali někteří optimisté. Maximální ztráta čtyř mandátů není mnoho na druhou nejsilnější stranu. Komunisté i v příští sněmovně budou míti kolem čtyřiceti neúčinných poslanců, kteří dále budou předstírat, že čekají na den povstání. I příští sněmovna bude musit počítat s úctyhodným počtem těchto mrtvých mandátů, mrtvých pro každou práci přítomnou. Ještě dlouho budeme u nás míti massy lidí, ochotných sice hlasovat, ne však jednat revolučně. Osvědčuje se tu konservativnost komunistických mass. Zdá se sice nepatřičné, aby revoluční strana měla za sebou massy v čemkoliv konservativní, ale je tomu tak. Velká většina komunistického voličstva na venkově, málo čtoucího a málo informovaného, bude ještě dlouho volit tu stranu, kterou jednou začala volit. Na tuto málo politicky žijící většinu nemají vliv krise ve straně; neví skoro o nich; protože nečte, nemůže mít na ni vliv ani zastavení komunistického tisku. (Po té stránce vláda rozhodně vliv svého zastavení komunistických novin přeceňuje.) Hnout s touto massou bude, jak se opět ukázalo, těžký úkol. Nereaguje na jemnější motivy. Bude tedy i příště, jako nyní, komunistická strana ztrácet půdu v městech, mezi uvědomělejšími a političtější žijícím dělnictvem. Naproti tomu její posice na venkově ještě dlouho budou stálé. —fp—

»Venkov« přinesl, jak známo, prohlášení nedosti jasného původu, že pro způsob volební kampaně národních socialistů přerušuje styky s ministrem Benešem, což prý znamená jeho demisi. Tohoto prohlášení se nyní horlivěji ujímají národní demokraté než sami agrárníci. »Národní listy« přinesly úvodník, ve kterém vypravily ze sebe sto důkladných hrozeb pro případ, že by pro tuto otázku měla býti rozpuštěna sněmovna a vypsány volby. »Nár. listy« praví, že »by se rozvířil boj, jakého jsme dosud nebyli svědky«, že by se potom jednalo o presidentovo postavení, že by to bylo nebezpečí pro stát, že by přestalo rezervované mluvení o legendách atd. Jsme vděční národním demokratům aspoň za to, že sami předem řeknou, co by dovedli, »boj, jakého jsme dosud nebyli svědky«. Jejich hrozbám ovšem trochu schází účinnost: pan dr. Kramář už několikrát bez rezerv mluvil o osvobozené legendě, a je známo, jak to bylo ve volbách honorováno; týž politik naladil ve volební kampani v Brně proti Masarykovi velmi vysoké tóny, a přes to nebo pro to byla národní demokracie v Brně důkladně poražena. Není tedy z těch hrozeb velký strach. Soudíme ovšem, že protibenešovská hysterie ve vládních stranách nepřevládne, a že nerozvážný výpad »Venkova« bude nějak tiše likvidován. Zásadní stanovisko, od něhož není možno ustoupiti, je to, že většina, která přestala být většinou, má mít dost na tom, že ještě vládne. Rozhodně nemá už právo k tak dalekosáhlým opatřením.

Nebylo to zbytečné?

Část publika, která nemá nic lepšího na práci, sleduje s náramným zájmem všechny obraty v problému: půjde dr. Beneš k soudu nebo nepůjde? Jak známo, je zahraniční ministr žalován před tiskovým soudem generálním tajemníkem demokracie F. Hlaváčkem, a už k několika líčením nepřišel, nýbrž poslal předsedovi soudu pokaždé místo sebe jen dopis. Pan Hlaváček, který už všem sousedům vylíčil, jak to před soudem Benešovi poví, je zklamán a vzal si za cíl svého života, ministra přece jen před soud dostat. Připravil mu tedy svou velkou radost při posledním líčení svým usnesením, že trvá na tom, aby dr. Beneš k líčení osobně se dostavil, nechce-li býti předveden. Nepochybujeme o tom, že dr. Beneš měl dobré důvody, proč nechtěl jít k soudu a proč se odvolával na souhlas ministerského předsedy Švehly v té věci. Kdo zná jen trochu p. Hlaváčka z jeho činnosti, ví, že takové příležitosti použije k velkému politickému divadlu, a že jeho ústa, onen otvor, z něhož vyšel proslulý výrok o lžihumanistické pakáži, pojedou jako namazaná, probírajíce to i ono, co k věci nepatří. Soudil tedy dr. Beneš právem, že p. Hlaváčkoví by mohly k takovým produkcím stačit jeho schůze na Slovanském ostrově. Ale tady podle našeho mínění šlo o to, zvolit se dvou zel zlo menší. Nevíme, podařilo-li se dru Benešovi vybrati si zlo menší. Obáváme se, že lid ne dosti dobře pochopí jeho důvody, které může ocenit jen politický odborník. Široká veřejnost se na to dívá tak: každý musí k soudu — proč najednou Beneš nemusí? Co je to za výsady? Ovšem že i ministr Beneš dobře ví, že musí k soudu jako každý jiný, jestliže na tom soud trvá, a že ani souhlas ministerského předsedy ho nemůže zbavit této povinnosti. Ve svém posledním dopise píše předsedovi soudu, že se dostaví, bude-li si soud toho přece přát. To je tak samozřejmé, že to není ani nutno zvlášť sdělovati, a dr. Beneš už jen svého práva, které má také každý jiný občan, nešel-li tak dlouho k soudu, dokud nebyl k tomu definitivně vyzván. Otáz-

ka jest jen, měl-li užiti tohoto svého práva. To, co tím bylo lze získat, nestojí za aféru, kterou z toho dělají listy páně Hlaváčkovy a jiné jim příbuzné. Proti ministru Benešovi vede se od tří let tak prudká agitace, jako ještě proti nikomu nebyla vedena. Pozoruhodné jest, že tato agitace se vůbec nezakládá na faktech; nebyla vyslovena jediná vážná námitka proti jeho zahraniční politice, a i koalice pravice jí vždy ochotně schvalovala; ani jeho vměšování do vnitřní politiky nikdy nebylo dokázáno, a »Venkov«, který nyní proti Benešovi vede kampaň nad jiné důkladnou, nemá také nic jiného než několik řádek, které napsal nějaký redaktor »Českého slova« v zápalu volební agitace. Všechno, co se proti Benešovi podařilo sebrat a co má sloužit za důvody proti němu, je několik mizerných klepů a legenda o jeho privilegovanosti. Z toho hlediska pokládáme za chybu, že dr. Beneš dopustil, aby vůbec mohla do veřejnosti být hozena otázka, půjde-li k soudu či nepůjde. Zbytečně se tím dodává materiál k legendě o privilegovanosti. Politik, proti kterému nikdy vážných námitek nebylo, nýbrž vždycky jen takové malichernosti: je už deset let ministrem, má vilu, má mnohem větší plat než podkrkonošský brusič korálků, má presidentovu protekci, nechce jít k soudu, kam každý občan musí jít — takový politik má býti dvojnásob opatrný na svou pověst v těchto věcech. Vše, čeho jeho zdráháním dostavití se před soud bylo docíleno, je to, že na nedostatek faktů skoro již odumírající protibenešovská agitace dostala zase trochu potravy, a že Beneš ještě za pět let bude slyšet: aha, a proč jste tenkrát nechtěl jít k soudu?

Buňky v lidové straně.

V den voleb vyšel v »Lidových listech« úvodník pod titulem »Protivládní ministr«. Ovšem že proti Benešovi, proti komu pak jinému. To byl počátek několika intimních událostí, kterým dal potom »Venkov« summární název »Buňky chtěly rozložit lidovou stranu«. Události sběhly se takto: v úterý objevila se v »Lidových listech« noticka, ve které se (prý na četné dotazy) prohlášovalo, že článek byl podepsán a že za něj odpovídá autor sám jako za svůj osobní projev. Sešli jsme se toho dne — snad náhodou — toliko s lidmi, kteří podrážděně vrčeli: což stojí někdo o osobní projev tohoto autora? Zatím co se takto mluvilo, pracovalo horlivě několik lidí, a jako výsledek jejich námahy objevilo se v pátečních »Lidových listech« prohlášení vydavatelstva, ve kterém se konstatuje: »Článek byl ien potud osobním, že nevyplýval z nějakého oficiálního usnesení některé kompetentní korporace lidové strany, ale jinak byl řádným článkem redakčním, odpovídajícím názorům, ve straně lidové panujícím.« — Ovšem že lidé jsou zvědaví, jaký je smysl této války mezi nedělními, úterními a pátečními »Lidovými listy«, a kdo se tu chce komu dostat na kobytku. Psali isme před nějakým časem o rozporu, který v lidové straně se stává stále zřejmějším, a rychlá změna nálad »Lidových listů« není nic jiného než kapitola v tomto sporu. »Venkov« v úterním zapření nedělního článku vidí dílo buněk. Jestliže nějaká buňka v úterý nadiktuje v oficiálním orgánu strany desavé toho, co tam bylo v neděli napsáno, musí to už ovšem býti důkladná buňka, která má k tomu dosti moci. A jestliže zase v pátek jiná buňka potře jménem vydavatelstva prohlášení úterní buňky, i to musí býti důkladná buňka, vybavená mocí. Důvěrně řečeno, nebyla úterní buňka dle všeho nikdo jiný než sám předseda strany, a páteční radikální buňka byl generální tajemník strany. Tito dva muži, monsignore Šrámek a páter Stašek, se sobě čím dále tím více vzdalují. Páter Stašek, který je ve své straně totéž co pan Hlaváček u národních demokratů, sbírá kolem sebe nejkonservativnější živly strany, organizuje ve spojení s podobnými živly v agrární a národně demokratické straně protihradní frontu, a jsou mu vlastně blíže luďáci

než předseda strany, neboť v nich vidí více katolického radikalismu. Jako většina generálních tajemníků stran, je to muž touhy po moci a snaží se ovládnout stranu, kterou by pak brzy převedl celou do fronty radikální pravice. Monsignore Šrámek, jakkoliv mu ani hrad ani socialisté nejsou nijak milí, zastupuje pozitivní politiku strany, která se musí řídit celostátními ohledy. Spor tento se zatím vybíjí za kulisami a jen tu a tam vyšlehe na venek, jak se stalo v pátečním desavé úterního desavé. Je otázkou dalšího vývoje strany, stane-li se tento spor zcela veřejným. Stašek má pro sebe většinu v Čechách, Šrámek na Moravě. Nedávná Hlinkova schůze v Praze byla také částí tohoto tichého boje. Jméno Šrámekovo vzbuzuje v pokrokových kruzích nevoli, a mnozí by byli rádi, kdyby se mu něco citelného přihodilo. My, máme-li už v tomto konfliktu s někým sympatisovat, sympatisovali bychom daleko spíše se Šrámekem proti Staškovi. Proti muži, jemuž přese vše, co se proti němu uvádí, nelze upřítí dávku státnického smyslu, stojí tu obyčejný bojovný generální tajemník strany, který nic jiného kromě agitace nedovede. Proti člověku, jenž dovede vzít ohled na zájmy státu, stojí tu demagog konservativního a kněžského křídla strany, spolubojovník Hlaváčkův, Vraného a Stříbrného.

Nobelovu cenu těm, kterým patří!

Poslední udělení literární ceny Nobelovy zase vzbudilo zklamání. Nobelovo komité už častěji, než by mělo být dovoleno, uchylovalo se v těch nebo oněch rozpacích k volbě osob, jejichž jména málo povídají současné Evropě a mají velmi neutrální zvuk; obzvláště oblíbeni zdají se býti u Nobelova komitétu spisovatelé a spisovatelky historických, vesnických a folkloristických románů, jen aby se nikde moc nenarazilo. Jmenuje-li se tato největší literární cena cenou míru, měla by býti udělována zejména autorům, kteří využili svého ducha k tomu, aby něco podstatného pro myšlenku míru vykonali. S tohoto hlediska bylo velmi správné, když Nobelovu cenu dostal Romain Rolland. Kdyby Nobelovo komité mělo více odvahy než má, nebylo by si letos pro toto nejvyšší vyznamenání vybralo autorku historických románů. Žije v Evropě muž, jenž dnes více než kdokoliv jiný má nárok na cenu, která zakladatelem po dobré úvaze byla nazvána cenou míru. Je to vídeňský spisovatel Karl Kraus, jehož dílo »Die letzten Tage der Menschheit« nejen je největším protestem, jaký byl proti válce napsán, ale také snad jediným dílem poslední doby, které se (při vší rozdílnosti) přiblížilo shakespearovské mohutnosti, což jistě bude vidět, jestliže se nějaký režisér odváží sehrátí rozumně a s divadelním instinktem vybrané scény z tohoto díla. Mezinárodní dojem by mohlo udělat, že takovými úvahami obírají se ve Francii. Deset pařížských profesorů poslalo Nobelovu komitétu návrh, aby udělilo literární Nobelovu cenu Karlu Krausovi. V návrhu poukazuje se na Krausovu »neústupnou mravní čistotu, jeho velké srdce a strhující umělecký temperament«, a praví se:

»Jeho celé dílo je trvalý pomník mrtvým, zbudovaný ze soucitu a nejsrdnatějšího rozhořčení. Kdyby nebylo velkým činem odvahy a výrazu významných myšlenek, trvalo by i jen silou své jazykové tvorby.«

Nobelovo komité zdá se míti zálibu v autorech, kteří se vyznamenávají umírněností v dobrém i ve zlém. Mezi ně Karl Kraus nepatří. V jeho lásce a nenávisti není žádná umírněnost. Ale je účelem ceny míru vyznamenávat autory, kteří v práci pro mír zůstali v šraňcích umírněnosti? Francouzští profesori, kteří navrhuji vídeňského spisovatele, jsou ovšem povzneseni nad podezření, že zastupují egoistický zájem svého národa. Ozvali se prostě pro věc, kterou uznávají za spravedlivou. Nenašli by se i v jiných zemích spisovatelé a profesori, kteří by

byli ochotni stejně vystoupiti? Nenašli by se u nás? Nobelovo komité sotva by mohlo odporovat předem vyslovenému mezinárodnímu souhlasu všech. Kdyby Nobelovu cenu míru dostal Karl Kraus, byl by to konečně zase jednou čin a nikoliv jen skoro už obvyklé omrzelé udělení ceny na místo nejmenšího odporu.

Vládní odbornictví v praxi.

Dne 4. prosince napsal Večerní list v povolebních úvahách toto:

»Celkem vládní strany dostaly 36 mandátů (rozuměj do zemského zastupitelstva) a oposice 44 mandátů. V Čechách by byla vláda v menšině — ale ona si jistě pomůže, třeba by to bylo v rozporu s přísnou poměrností, při jmenování 40 členů. Jak se dovídáme, se jmenovanými členy bude mít oposice 58 členů a vládní většina 62 členů.«

Byť bychom této zprávě v tomto znění ani věřiti nemohli, musíme přece jen býti po všech zkušenostech na takové regulování mocenských poměrů připraveni. Již pouhá možnost myšlenky, že by vláda mohla použití jmenování členů zastupitelstva k dosažení většiny, ničí dokonale důvěru v reformu veřejné správy a zejména v upřímnost ustanovení o jmenování třetiny členů, které nám bylo předkládáno jako vzorné ustanovení ve prospěch odbornosti a nestrannosti. Měli bychom právo se pokládat za dokonale podvedené. Při nejbližší příležitosti se pak bude jiná vláda revanchovati stejným způsobem, a z toho, co mělo být třetinou odborníků, se stane houpačka mezi vládou a oposicí. Zastoupení odborníků v zemských zastupitelstvech nemusila by vlastně býti tak nesympatická myšlenka, jak to oposice líčila. Míti odborníky ve veřejné správě, kteří bez politických kompromisů, bez ohledu na sekretariáty politických stran a bez vlivu ulice mohou prosazovati rozumné požadavky doby, to není nic, čeho by bylo nutno se děsit. Jak se však zdá, chystá se vláda právě udělat z této myšlenky paskvil. Částečně z odbornosti veřejné správy mohlo by zabezpečiti do jisté míry kontinuitu, kterou na př. u americké demokracie úplně postrádáme. Mohlo by mít ještě dalekosáhlejší úkol: jako kontrolní úřady musí alespoň částečně kontrolu prováděti jen z hlediska hospodářsky prospěšného, tedy odborného, a nikoliv z hledisek těch, z kterých vyšlo rozhodnutí kontrolovaného.

V tom okamžiku však, kdy vláda, ať již ta neb ona, nezávázá tyto veliké momenty, ale obětuje je své politické moci, je nutno mluvit o klasickém podvodu. Pak vzniká také otázka: proč a nač vlastně volby? Proč obětovati několik milionů na volby, které vlastně, ať dopadnou jakkoliv, nikdy ve sboru nevyjádří vůli voličů, nýbrž vůli vlády? Původní myšlenka odbornosti velmi by prospěla, kdyby vláda byla nucena prováděti jmenování odborníků už před volbami. Jmenuje-li je po volbách, ví, kolik členů potřebuje k posile své posice a podle toho může jmenovati. Bylo by tedy nutno, aby se jmenování provádělo v době, kdy budoucí složení ještě známo není — 14 dnů až 3 neděle před volbami. Může však toto opatření zabránit v zpolitisování veřejné správy těm, kteří ji chtějí zpolitisovat? Předkládajíc návrh zákona o veřejné správě, vláda dlouho a důtklivě mluvila o výhodách odbornictví. Uvidíme brzy, jakou cenu má vládní slovo.

R. Pol.

Policejní režim v Chorvatsku.

Známe povinnou skromnost vůči cizím záležitostem, známe také choulostivost jihoslovanské otázky. Ostatně Československému tisku nelze jistě vytýkat nediskretnost v celé této trapné historii deseti let. Ale nelze jistě zaznamenat bez povšimnutí a jistého mravního protestu, že v jubilejním roce byl

druhému hlavnímu městu spojeného »království Srbů, Hrvatů a Slovinců« jmenován správcem vojenský komandant. Nechceme si osobovat úsudek, zda nynější situace v Záhřebě je tak revoluční, že vyžadovala tak přísných opatření. Každá vláda je zajisté především povinna udržeti pořádek. Atentáty a krvavými demonstracemi Chorvatů by se zajisté úpravy jihoslovanského státního soužití nedosáhlo, ale za to nelze ani tuto vládu ani její předchůdkyně zbavit odpovědnosti, že řeči dospěly až tak daleko. Bělehrad neosvědčil ani minimum porozumění pro chorvatský nárok na rovnoprávnost, nechal ani na počátku, ani později nejmenší zřetel k tomu, že zde předcházela dlouhý samostatný život a státoprávní vývoj za Sávou, že Chorvatska nebylo dobyto se zbraní v ruce. 1. prosince povolal sice sjednocení srbský princ, ale ne jako pouhou anexi rakouských Slovanů. Státně národní individualita Chorvatska i Slovinska byla uznávána, vždyť ještě dlouho potom se jednalo o federální ustavení jihoslovanského, a nebyl to nikdo menší než Radič, který tento základ uznal a pro něj dokonce i odstoupil, naraziv na neporozumění v Srbsku. Státy se nezřizují a neudržují než vůli svých občanů. Celé národy nelze přehlasovat. Srbové tvrdí právem, že jsou nejsilnější, nezasloužitější, nejzkušenější, ale tím jen větší jest jejich odpovědnost.

R. P.

Katolická dobročinnost a katolická politika.

Před nějakou dobou prohlásil sekretář katolické charity, Dr. Kaucký, že katolická charita jen v Čechách za jeden rok vydá na svoji práci asi 30 mil. Kč. Katolický tisk dal tomu tento výklad: vy nám, katolíkům, vyčítáte neustále kongruu; a hle, naše dobročinná činnost předstává takovou částku, že nám tu kongruu nemusíte vyčítat. Částka 30 milionů ukazuje, že katolická charita je jen velmi malým kamínkem v celé té stavbě novodobé veřejné, poloveřejné i soukromé sociální péče. Uvažme, kolik miliard vydává na sociální péči stát; ale není to jen budget ministerstva sociální péče, kde jsou zařazeny částky na sociální péči; jsou i jiné resorty (min. škol. a n. o.: sociální péče studentská; ministerstvo zdravotnictví atd.); víme, že velké humanitní ústavy jsou ve správě zemské. Velké částky na sociální práci věnují některá města; v těchto dnech bylo uvedeno, že Praha vydala na sociální péči na 800 mil. Kč; Masarykovy sociální ústavy v Krči, které vyrostly nákladem desítek mil. Kč jsou dokladem, že Praha staví svoji chudinskou péči na základy velmi široké. Jsou tu dále velké sociální instituce, jejichž rozpočet počítá v milionech; Čsl. Červ. Kříž, Masarykova liga protituberkulosní, zemská péče o mládež, Čsl. ochrana matek a kojenců, atd. Kdybychom spočetli, kolik vydá ročně ta sociální péče veřejná, státní, samosprávná, polosoukromá, dostaneme se k miliardám. — To je péče, jejíž hybnou silou není katolicismus, není katolická dobročinnost.

Samo o sobě by snad číslo, které uvedl Dr. Kaucký imponovalo. Lidé, kteří musí přepočítávat opatrně Kč a 10 Kč, mají respekt k milionům. Ale posuzováno relativně: katolická charita zcela zaniká v moderní práci sociální. U nás ještě více, než v cizině. U nás se katolicismus vyžívá hlavně politicky. Proto také není kulturně tak vyspělý, uvědomělý, jako katolicismus francouzský; proto také není tak sociálně účinný, jako katolicismus říšskoněmecký; v Německu mnohá katolická sociální instituce jsou svými pracovními methodami i odmítáním ponižujícího pauperismu na výši doby; to i tam, kde jde o otázky mzdy pracujícího i o aktuální otázky současně politické. V říši se stalo, že biskup se postavil rozhodně za práva a požadavky stávkujících; stalo by se to u nás? U nás katolicismus při své příležitosti přešel k politické ofenzivě; ale jeho iniciativnost ve věcech sociálně politických byla velmi slabá. V katolických spolicích podpůrných je duch zatuchlý; odmítají nové pracovní methody a nové názory sociální. Vycházejí

z konservativního názoru, že musí být chudí, že musí být bohatí. Prohlížíme-li naši, českou sociálně politickou literaturu, která hezky přibývá, najdeme z doby jejích počátků některé drobné knížečky, které svědčí, že byly u nás kněží, kteří učení katolické dovedli hezky promítnout do konkrétních požadavků sociálně politických (8hod. doba pracovní, zákaz dětské práce, zákaz ženské noční práce, spravedlivá mzda atd.). O dnešní době, kdy mzdové spory se vyrovnávají smlouvami s desítkami §§, kdy sociálně politické zákony vyplní celou knihu, nestačí jen říci: hoden jest dělník mzdy své. Musí se tato zásada uplatnit konkrétně a prakticky; to znamená: chce-li církev uplatnit tuto zásadu, musí se tu přihlásit i když jde — řekněme — o mzdový spor v Českomoravsku. U nás pomalu dělíme vše na levé a pravé. Ale přijmeme-li už aspoň z části toto běžné klasifikování, pak — zejména ve věcech sociálních — by měla být církev na levici. Ale církev, a také katolické strany u nás nejen že nerozumí dobře míněné radě, že by jejich místo mělo být aspoň ve středě, nýbrž libují si spíše ve slově konservativní, což znamená: ani střed, ani levice. V této konservativní atmosféře, zejména naší, největší část katolických sil absorbuje politiku, špatně a daří katolické charitě.

V. G.

Zdvořilá prosba k časopisu »Fronta«.

Ve »Frontě« psal o volbách autor, podepisující se jménem Militans. To ovšem není žádný pseudonym; každý zná neprekonatelnou náklonnost pro Borského ke všemu, co souvisí se slovem miles, a jeho ctižádost vypadat jako nejmilitantnější živel v Čechách. Tento pan Militans tedy podal takovýto posudek o volbách:

»Občanské koalici dalo občanstvo opět většinu. A to je věcí hlavní, i když je to většina jen asi čtvrt milionu hlasů.«

Pan Militans je obecně znám jako originál, a také toto jeho resumé je veskrze originální. Protože ani hloubka našeho ducha ani naše matematické schopnosti nestačí k tomu, abychom dovedli sledovat cesty tohoto výpočtu, a poněvadž »Fronta« by jistě nerada upadla v podezření, že si tropí ze svých čtenářů bláznů, prosíme ji zdvořile, aby k našemu poučení publikovala ten součet volebních hlasů, na jehož základě je možno dojít k poznatku, že vládní většině zůstala zachována většina čtvrt milionů hlasů.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Jiří Hejda:

Hospodářské programy politických stran.

V.

Čs. soc. demokratická strana dělnická.

Zopakujeme si docela stručně situaci: Vystoupením komunistů ocitla se sociální demokracie v krizi. Maximální program se všemi oblíbenými hesly komunistického manifestu a s hlavními zásadami Marxova Kapitálu převzalo nové hnutí, které — což je přirozenou vlastností mládež — je výbojně, radikálně a dovede strhnouti lidi, podléhající zevním dojmům. Z politického programu se zřízením republiky mnoho uskutečnilo a okolnost, že ze strany vždycky opoziční stala se převratem strana vládní, která musela nésti odpovědnost

v dobách opravdu kritických, nepřispěla nikterak ke zvýšení popularity sociálních demokratů. Neboť dělání opoziční je vždy lehčí než dělání konstruktivní politiku, zejména v dobách tak nepříznivých, jako bylo prvních sedm let po převratu, kdy se z ničeho mělo vytvořit něco, nač často nebylo prostředků a co nutně tedy musilo buď selhat nebo být nedokonalé. Čs. sociální demokracii přičte teprve historie k dobru její velkou práci na vybudování státu, které dovedla obětovat i množství svých stoupenců.

Za těchto okolností nezbylo však vedení strany mnoho času na program a jeho uskutečňování. Program je konečně vždy jen kus papíru a vláda je kompromis. Soc. demokracie, dělící se o moc s klerikály a agrárníky, nemohla přirozeně rozvinouti svůj program — a kdyby i na krásně bylo se jí této možnosti dostalo, byla by asi na rozpacích, tím trapnějších, čím blíže tento program byl i programu komunistů. Neboť v podstatě se oba programy nelišily ničím mezi methodou, jak dospět ke konečnému cíli, který byl týž. Proti revoluci na jedné straně, evoluce na druhé. Strana si toho byla velmi dobře vědoma a nedostatek pevného programu působil v jejích řadách značnou nervositu. Nevědělo se, zda možno chodit na veřejnost s hesly, jimiž se ohánějí komunisté. Starší škola sociálních demokratů stála pevně na doktríně Marxově a dovedla působiti přesvědčivě i na mladé stoupence. Autorovi těchto řádků se jednou stalo, že při přednášce, kterou měl v organisaci zdánlivě nepolitické, kde rozebíral marxismus a jeho chyby, narazil na prudký odpor mladých lidí, kteří mu s přesvědčením, lepší věci hodným, opakovali prázdné fráze, jichž sbírku nacházíme denně v Rudém Právu, které opíjejí velkým zvukem, ale jsou tak pusté, jako všechna velká slova bez konkrétního obsahu.

Konečně v roce 1927 na sjezdu ve dnech 15. a 18. dubna byl doporučen straně nový program, který dosud nebyl schválen, program, obsahující zásady značně odlišné od dosavadního programu erfurtského, zásady namnoze moderní, někdy velmi blízké programu anglické Labour Party, schválenému exekutívou v Blackpoolu rovněž v roce 1927. Zajímavé je, že také program říšsko-německé sociální demokracie, zejména část, týkající se zemědělství, která se projednávala dne 22. června 1927 na říšském sjezdu v Kielu, je velmi podobný návrhu československému.

Můžeme předem říci, že v novém programu je snaha, vyhnouti se prázdné heslovitosti, na první pohled patrna. Jsou zde však převzaty chyby marxismu, vyvrácené několikrát vědecky i prakticky, které zkreslují skutečný stav věcí. Nemůžeme na příklad souhlasit hned v první kapitole úvodní se slovy: Tento vývoj (to jest moderního kapitalismu) vede však k tomu, že zatím, co výrobu ovládá stále užší okruh osob, zároveň vzrůstá počet nespokojenců s těmito poměry, zvláště když po světové válce byla životní úroveň všech pracujících lidí snížena, kdežto na druhé straně vyrostla nová soukromá bohatství. Tím se jeví vítězství socialismu stále nadějnější a bližší. Zavedení socialistických řádů hospodářských stává se tak živou otázkou doby. — Možno proti tomuto tvrzení konstatovati, že právě moderní hospodářství je svědkem toho, čemu anglická a americká národohospodářská theorie věnuje v poslední době velmi živou pozornost, a co nazývá distribution of ownership — to jest rozdělení vlastnictví. Nemůžeme přece popíratí vzrůst akciové společnosti, která se stává pravidelnou formou podnikatelskou a která znamená

vše jiné, jenom ne soustředění výroby ve stále užší okruh osob, jak to chce sociálně-demokratický program. Nechci ani uváděti příklady některých amerických firem, kde akciový kapitál je rozdělen do rukou několika set tisíc drobných akcionářů. Stačí, podíváme-li se na vzrůst podniků kolektivistických, komunálních, zemských, státních, abychom viděli, že není pravda to, co přejímá program z Marxe, z jeho známé teorie o kapitálové koncentraci. Často citovaná věta o škrtnutí péra, kterým z vyvlastňovatelů stanou se vyvlastnění — až totiž veškerá výroba bude soustředěna v rukou několika málo jedinců — je dnes daleko vzdálenější skutečností, než byla před sedmdesáti roky, kdy ji v Anglii psal tvůrce Kapitálu.

Zajímavé je, že vývoji akciové společnosti nevěnuje sociálně-demokratický program žádnou pozornost, ač právě zde by bylo účelné nasadit všechny páky, neboť jestliže něco prospívá myšlence kolektivismu, je to jistě vývoj této formy podnikatelské, při čemž ovšem je nutno zabránití nakupení akcií v jedné rukou a postaratí se o jejich největší rozšíření. Program sociální demokracie je značně konkrétní. Přichází s řadou velmi aktuálních námětů z oboru hospodářské a daňové politiky, z oboru politiky sociální a s velmi obsáhlým programem zemědělským, leč schází mu velká koncepce, která charakterisuje na příklad zmíněný již program Labour Party. Zásadně chce program podporu státního a samosprávného podnikání a podporu družstevnictví. To je samozřejmý důsledek státního socialismu, se kterým jsme, bohužel, učinili po převratu velmi špatné zkušenosti, takže nemáme důvodu domnívatí se, že by skutečnění právě tohoto bodu programu mohlo přinést nějaké plus. Program žádá hospodářskou demokracii výrobní — spatřuje ji však v závodních radách a výborech. Zajímavé jest, že o podílu na zisku a spoluvlastnictví se vůbec nezmiňuje, ba zdá se, že se mu přímo vyhýbá, snad ze strachu, že tato forma hospodářské demokracie by mohla vésti jinam, než kam si socialistický program přeje. S požadavkem podpory mezinárodních snah o volný obchod, o nahrazení celních šraňků dlouhodobými obchodními smlouvami, o volné výměně zboží, jistě budou souhlasit spíše liberálové, než sami socialisté. Neboť nemůžeme zapomenouti právě sociálním demokratům, že pokaždé, jde-li o snížení některého cla, vodí deputace k ministerstvu obchodu, aby tomu zabránily. — Poslední případ: při jednání o snížení cel na automobily a o povolení většího kontingentu pro dovoz automobilů amerických byli to sociálně-demokratictí zástupci dělnictva, kteří před ministrem obchodu nejvášnivěji proti tomu protestovali, dovolávajíce se existence dělnictva, zaměstnaného v našich automobilech. Dlužno podotknouti, že tato existence vůbec nebyla ohrožena.

Pokud jde o daňový program, je pochopitelné, že si socialisté přejí především silnou progresivitu daně důchodové, po případě jiných přímých daní, a odmítají zásadně daně nepřímé, jako sociálně nespravedlivé. Že by se v dnešním systému nepřímých daní mělo mnoho měnit, o to snad nebude sporu. Že by však šlo zcela lineárně zrušití spotřební daně s jedinou výjimkou daní přepychových, o tom si dovoluujeme vážně pochybovat, protože dnešní hospodářství je tak složité, že je naprosto vyloučeno, aby jediné přímými daněmi nebo dokonce snad jedinou daní důchodovou, jak si to přeje sociálně-demokratický program, mohly býti veškeré zdroje příjmů zachyceny. Se systémem jediné daně udělali už

ostatně velmi špatné zkušenosti ti, kdož před více než sto lety podlehlí kouzlu fysiokratické doktriny o jediné dani pozemkové.

Kapitola, proti které není námitek, je ona, jež pojednává o sociální politice a přimlouvá se především za jednotný kodex práce a sociálního práva. Zajímavé je, že zde v bodu čtrnáctém nalézáme i požadavek zřízení komor práce jako veřejných zastupitelských úřadů zaměstnaneckých, tedy něco, s čím jsme se shledali už v programu národní demokracie.

Porovnáme-li s tímto programem — jehož velkou část tvoří program zemědělský, který jsme zatím ponechali stranou — program Labour Party, vidíme několik velmi konkrétních bodů, které programu sociální demokracie scházejí. Především budíž konstatováno, že program Labour Party je dokonalejší, hlouběji založený, méně heslovitý a daleko konkrétnější. Všimněme si na příklad jen odstavce III: Vývoj průmyslu a obchodu. V programu se žádá:

1. Zřízení národního hospodářského výboru jakožto poradního sboru vládního ve věcech hospodářské politiky a zřízení úřadu pro národní výrobu a zaměstnanost, který by připravoval návrhy na využití národních zdrojů výroby.

2. Znárodnění uhelných dolů, dopravy, elektráren a životního pojištění.

3. Podporu průmyslu znovuzřízením poměru mezi státními a místními financemi a zdaněním půdy.

4. Přísnější kontrolu bankovnictví a úvěru a jejich těsnější přizpůsobení potřebám průmyslu.

5. Ochranu spotřebitelů před vykořisťováním a rozšíření moci lichevního úřadu. (Food Council.)

6. Zavedení publicity v otázkách, týkajících se výrobních nákladů a zisků.

7. Provádění vědeckých výzkumů s ohledem na upotřebení v průmyslové technice.

8. Rozšíření moci hospodářské sekce Společnosti národů.

V programu sociální demokracie nenalézáme ani jediného z těchto hesel, která zde jsou podána ve formě úžasné hutné, ale která ukazují velmi jasně konkrétní a do detailu přesný program anglické dělnické strany. Okolnost, že na příklad otázkám úvěru se vůbec nevěnuje v programu socialistické strany žádná pozornost, že se nevěnuje pozornost dopravnictví, pojišťovnictví, že se otázka racionalisace odbývá pouze nic neříkající kulatou větou — nota bene nesprávnou, kde se konstatuje, že »vývoj moderního kapitalismu je vyznačen mohutnými pokroky technickými, rostoucím soustřeďováním a racionalisací výroby, obchodu a dopravy a jejich zvládnutím průmyslovými koncerny a bankovním kapitálem, poklesem malé výroby a ochuzováním středních stavů« — tato okolnost jistě nesvědčí o příliš velké péči, která sestavení programu se věnovala. Ovšem musíme uznati, že nejde o program definitivní, nýbrž o pouhý návrh, který byl teprve doporučen k projednávání. V každém případě skvělý program Labour Party nezůstane asi na sestavení programu sociální demokracie bez vlivu.

Závěrem chtěli bychom tu podotknouti, že by sociální demokracii jen prospělo, kdyby se jednou zásadně vzdala doktrinářství, které je jejím dědictvím ještě z dob, kdy nebyla stranou evoluční. Hlásati hesla, kterými jí daleko úspěšněji může konkurovati strana komunistická, nemá přece žádného významu. Cesta, kterou jde Labour Party, zdá se nám býti daleko schůdnější a vede

jistěji k cíli. Ostatně sociální demokracie je u nás dnes ve vývoji — nikoli nepříznivém — a snad zejména její mladí lidé, přinášející nové myšlenky a nezatížení hesly starých programů, dají straně nový směr, který bude odpovídati hospodářským poměrům přítomnosti, jež je naprosto jiná, než jaký byl začátek tohoto století.

Svět bez Ruska?

Úvodem k tomuto zajímavému článku, který správně konstatuje mnohá fakta, bychom chtěli poznamenati: Není pro nás problémem, obejdeme-li se bez dovozu ruského zboží, nýbrž skutečnost, že se Rusko obejde bez zboží našeho. Nejde o ruské galoše — které se ostatně vyrábějí také na Slovensku — nejde o ruský čaj — ostatně u nás i před válkou převládal anglický — nýbrž jde o naše hospodářské stroje, elektromotory, celá strojní zařízení továren, textilie, obuv, klobouky, konfekci, sklo, hliněné a porcelánové zboží, nábytek z ohýbaného dřeva — jde o to, co dnes už dováží do Ruska Německo, Spojené státy, Itálie, Polsko atd., a co nedovážíme my. Jde o to, že 130 milionů konsumentů, jejichž kupní síla bude den ode dne stoupat, zvykne si na tovar německý, anglický, americký — a náš export bude si hledat odbytiště jinde. To je podstata hospodářského problému Ruska — alespoň pro nás! H.

A si tak před desíti, devíti lety bylo mnoho lidí mezi politiky a národohospodáři, kteří tvrdili, že bezpečně znají dvě pravdy. Pravda první byla, že »svět nemůže být bez Ruska!«, a pravda druhá byla, že »Rusko nemůže být bez světa!«.

Bylo o tom lidmi učenými sneseno mnoho čísel a statistik, byly tu články vědecké, končící závěry logiky téměř »ocelové«, byla přesná čísla ze světa obilí, nerostů, surovin. Mnoho bylo také lidí, kteří na tomto »Východu« založili svoje obchodní nebo politické spekulace a mnoho lidí od té doby — na »Východu« prosperovalo.

»Ne, svět bez Ruska nemůže být«, opakovali si tenkrát lidé, a představovali si pod tímto pojmem krásné a veliké věci: vagony obilí a vagony hospodářských plodin, vagony nerostů a zas vagony strojů a textilií, slovem věci veliké a bohaté.

Přiznávám se, že všechno toto jsem si v roce 1919 nedovedl představit tak, jak bych si to dovedl představit dnes. Přiznávám se, dokonce k tomu, že všechny tyto veliké a krásné věci nedovedu si ani dnes, pokud se týče »Východu« představit jako věci nedozírných velikosti a krásy. Pod pojmy »Rusko a Svět« nevidím ani dnes nic jiného, než jsem si představoval v roce 1919, totiž »Rusko-mužika«, takového mužika, jak jsem ho poznal co zajatce, a on, »mužik-Rusko« žije si po svém, pojídá svou šci, napolo kaši a napolo polévku se zelím a tu a tam vzácněji s kouskem masa.

A když jsem četl, že »Rusko nemůže být bez světa«, divil jsem se tomu, neboť nechápal jsem a nechápu dodnes, proč by mužik-Rusko nemohl »bez světa« pojídat dál svou více méně chudší nebo bohatší stravu? A když jsem četl, že »Svět nemůže být bez Ruska!«, divil jsem se opět, neboť tak nějak se mi zdálo, že byla Evropa a byl svět dokonce již před tím živ, než na Rusku vynašli šci. Že by opravdu svět nemohl být bez Ruska a Rusko bez světa?

Čítám rád učené statistiky o vývozu a dovozu,

o trhu hned nasyceném a zas nenasyceném, o »remon-tu« Ruska a »remon-tu« světa, nadšené články politiků a jiných lidí o všelijakých těch světlech od východu a zas od západu, bílých i žlutých i rudých, ale vše to nemohlo dosud vypuditi z mé mysli představu oněch prvních ruských mužiků-zajatců, jak jsem je viděl s fatalistickým »ničévo« pojídající ty nejhorší kaše a jisto je, že mužici dosud na Rusi žijí.

Že bychom my nemohli být bez těch mužiků a že by ti mužici nenašli své zeli bez nás? Ne, ani dost málo mne nepřekvapilo, když najednou tu bylo deset let od ruské revoluce, deset let od té chvíle, kdy Rusko »vypadlo ze světa« a mimo obvyklé zmatky, jak je zná historie v každých poválečných a porevolučních dobách, nestalo se vlastně jinak nic na světě a nic v Rusku. A tak bychom měli mít jen a jen radost z toho, že to, bohdá, půjde dá! Ale — ono to prý — nepůjde!

»Což nevidíte, vy mladí,« hlásá se nám, »jak Evropa i celý svět trpí a trestána je za to, že bezmocný národ ruský dosud ponecháván je na pospas cizákům za to, že dosud nebyla vyhnána vláda bolševiků ze slovanského Ruska? Což nevidíte, vy mladí, že bez Ruska — ovšem slovanského, není Evropa, není svět, není — Československo?«

Takovou jsme měli upřímnou radost z prvních deseti let republiky, ale pozor! — nemáme prý práva na plnou radost! Prý ta republika »není zajištěna« u neexistující slovanské pojišťovny, jejíž jméno bude »Slovanská Rus« . . . Deset let to sice šlo, ale — ono to nepůjde!?

»Což nevidíte, vy mladí, že všechny ty zmatky ve světě, ty zmatky při posledních volbách starosty v Malé Lhotě stejně jako zmatky při poslední konferenci ženevské, všechny krise finanční, počínajíc krisí v odbytu králičích kůžiček a končíc krisí v železářství a cukernictví, což nevidíte, vy mladí, že všechno to je jen následek toho, že nebyla dosud uznána vláda sovětů v Rusku?«

Rusko — svět — nepůjde to — není možno — neudrží se svět — nové války — až přijde jediná záchrana — Rusko — spása světa — Rusko — Rusko — Rusko!

Ale ani by nešlo tak o ten »svět«, to jsou takové jaksi široké a vzdálené věci, mimo naše zájmy, nás mladých Čechoslováků týká se část těchto proroctví. Když totiž svět nemůže být bez Ruska, jak pak bychom mohli být bez Ruska my, maličké Československo? Jak pak mohla by vlát naše vlajka, když nebude vlát nad Kremlem »uznaná vlajka«, at již rudá, at již jiná, neznámá dosud »slovanská?« Což nevidíte, vy mladí? — znějí prorocké hlasy. I díváme se po hlase, odkud přichází a vidíme toto:

Dvě stavení vznešená, dva domy velké má stověžatá matička Praha, město slavné, dva domy na výšinách a zahradu krásnou u každého z těchto domů a v domech těch i v zahradách scházejí se čas od času dvě školy prorocké, aby si popporokovaly o věci jedné, věci jediné! »Ó Rusko! — Ó nenahraditelné!«, znějí hlasy. V domě jednom Karel Petrovič (K r a m á ř) bydlí, v domě druhém Antonov (O v s e j e n k o) přebývá. A zahrada je u vily jedné a zahrada je u vily druhé a plno bylin a kořinek je v obou zahradách.

»Což nevidíte, vy mladí...?« znějí pak hlasy prorocké tu i tam; i díváme se, ale — nevidíme!

Posloucháme sice rádi hlasy proroků, ale proctví buď věříme, nebo i nevěříme; falešné může být prorocství. Posloucháme rádi i zvěsti hlasatelů, přinášejících nové zprávy o Rusku a pamatujeme je nebo i zapomínáme, neboť lživá může být i zvěst a nepravdivá může být i zpráva o Rusku. Ale nepřesvědčuje nás ani prorok ani hlasatel! O pravdivosti hesla »svět nemůže být bez Ruska« přesvědčiti nás mohl by jedině — agent ruským nenahraditelným zbožím!

Neboť prorok má své prorocství, hlasatel má svou zvěst, jediný však agent ruským kaviárem má při tomto tvrzení plnou, stoprocentní pravdu! »Což nevidíte, vy staří«, ptáme se, »že deset let právě minulých ukázalo, že svět nemůže být bez Ruska jen tenkrát, je-li světu k jeho bytí a nebytí nutno mít chlebičky obloženy ruským kaviárem?! Chcete nám cosi tvrdit, jako před deseti lety jste tvrdili, cosi o nenahraditelném ruském obilí; pravda, slyšeli jsme kdysi to slovo znějící jaksi jako »Rusko — zásobárna světa«, slýchávali jsme, ale — nepřesvědčuje nás nyní. Žije či žil svět jaksi i bez této »zásobárny«. Ba je prý občas i hlad v té zásobárně — asi myši — jednou snad lidé, jindy červené myšky, kdož ví — —

Chcete nám cosi tvrdit o ruských kožích, ruském máslu, ruských vejcích, nenahraditelných prý. Pravda, známe slovo juchta, safián, jíme i vejce i máslo, ale nevíme, že by to muselo všechno být jen a jen ruské. Nejsme — žel — dosud přesvědčeni o tom, že by slepice po revoluci snášely větší a levnější vejce. Vidíme dokonce, že ani NEP nedovedl vyžrát na »reakční jaksi« ruské slepice.

Chcete nám tedy prorokovat o ruské nenahraditelné naftě, o lnu, štetinách o čem jiném? Což nevidíte, vy staří, ty miliony automobilů, jezdících po světě i bez ruské nafty? Chcete nám prorokovat, že to — nepůjde?

Po celých deset let to již šlo bez ruského obilí, bez ruského dříví, bez ruského másla a vajec, bez ruských koží, bez ruského lnu, bez ruské nafty! Třicet let se počítá asi tak na jednu lidskou generaci, deset let té jedné generace již uplynulo a svět běží dál! Ku předu!

Co je jedné, dnešní generaci, co je zítřejší generaci do toho, že jeden znalec-prorok prorokuje, že za patnáct, dvacet let nebude mít svět dost nafty a jiný znalec-prorok se s ním do krve pohádá, poněvadž prý to bude až za padesát let?

Vidíme čísla a statistiky a slýcháme prorocství, založená na kouzlu čísel. Podívejme se i my mladí na některá ta čísla.

Je číslo 1900 a znamená letopočet, je to rok, kdy Rusko vyváželo velice málo do světa a přec, jak známo, svět byl v r. 1900 i bez Ruska.

Je jiné číslo, 1913 je letopočet jiného roku, roku, kdy Rusko dosáhlo rekordního čísla vývozu. Přes 1500 milionů rublů ceny měl prý ten vývoz a podle znalců bylo z toho prý asi 60 proc. na produktech zemědělských, asi 20 proc. na produktech dobytčářství, asi 10 proc. na dříví, asi 5 proc. na nerostných produktech, asi 5 proc. na ostatním.

A opět číslo 3 a $\frac{1}{2}$; je to malé číslo a toto číslo je

nyní ono, které dokazuje, proč svět bez Ruska vskutku mohl být deset let a proč asi bude moci být ještě nějaký čas. Celý podíl Ruska na světovém obchodu před válkou totiž byl podle úsudku znalců jen asi 3 a $\frac{1}{2}$ procenta! Proč by nemohl být svět ještě deset i dvacet let bez Ruska? Proč by to nemohla vydržet jedna celá generace bez Ruska? Proč by to nemohla vydržet generace, která konec konců ani dobroty nepřekonatelného ruského kaviáru dosud nemohla poznat?

Je jen jedno jiné číslo ještě, které ukazuje, co je svět nyní bez Ruska, číslo malé a i tak nejisté, neurčité. Znalci se rozcházejí a my mladí, nezkušení Čechoslováci musíme proto brát jen počet pravděpodobnosti. Jedno číslo je 1 a znamená to 1 proc., tolik prý činí podíl Ruska na světovém obchodu 1927. Jiní však tvrdí, že to je jen 0,5, jen prý půl procenta! A jiní opět už asi pět let nám říkají po sobě, že »předválečný stav je již dosažen« nebo že je »téměř dosažen«, jsou to tedy zastánci čísla 3 a $\frac{1}{2}$. Nejčastěji slýcháme toto prorocství tak, že jako »příští rok bude předválečný stav předstižen«. Poněvadž však to slýcháme z úst proroků asi tak pět let za sebou stejně, vrátíme se raději k prvním dvěma číslům a řekneme si »i tak možno i tak možno«, jedna nebo půl, stejně je to málo! Málo, pramálo pro zemi, která se holedbá tím, že je šestinou světa! Šestinou podílu na obchodu světa bylo by číslo 16—17 a zatím vidíme: 1 nebo $\frac{1}{2}$, i tak možno i tak možno — jedna nebo půl.

»Což nevidíte Rusko, šestinu světa nevidíte? vy mladí?« znějí hlasy stejné ze dvou prorockých škol, stejně znějí hlasy ze školy Kramářovy i ze školy Šmeralovy.

Ale my mladí nevidíme ani 16 ani 17, ale jen 1 nebo $\frac{1}{2}$; a věříme-li, že 16 či 17 je číslo, které stěží mohlo by být nahrazeno ve 100, věříme stejně, že 1 neb $\frac{1}{2}$ ve stu lze zatím nahraditi. Ale dáme sami otázku: Řekněte nám, proroci při ruském samovaru, což nemáme vidět ruku, ruku neviditelnou, jak píše na stěnu dějin viditelná čísla? Což nemáme vidět ruku, která již napsala slova »bylo nahrazeno!«? Obilí ruské — bylo nahrazeno! Máslo, vejce ruská — bylo nahrazeno! Dříví ruské — bylo nahrazeno! Nafta ruská — i ta dosud byla nahrazena! Bylo!

A tedy, proroci, nevidíte, nepíše snad někde na stěně neviditelná ruka pro dalších deset i dvacet let svoje písmo »bude nahrazeno«? Ještě bude nahrazeno?! To je otázka naší generace!

Bylo — bude? Byl »ruský čaj«, jenže chybou bylo, že byl z Číny. Svět doveze si svůj »ruský« čaj z Číny. Byly, jsou a budou »ruské galoše«, světová značka. Jenže chyba je ta, že svět upravuje si lépe svoje bláta než Rusko a ještě větší chybou je to, že galoše nenosí se — do auta. Svět vezme si do bláta místo ruských galoší — americké auto.

Ovšem, celý svět bez Ruska asi přec jen nebude moci být. Ono je totiž, příznějme, na tomto světě různých »světů« více, a my sami známe dva světy, které bez Ruska vůbec dobře ani myslitelně nejsou. Svět agentů kaviárem a svět agentů revolucí; tyto dva světy bez Ruska nemohou být!

To tedy spíš může být bez skutečného Ruska živo deset »slovanských« politiků, než jeden jediný agent kaviárem nebo revolucí! —

J. J. S.

ŽIVOT A INSTITUCE

Arne Laurin:

Anonymita novin.

II.

Psátí pro anonymitu novin právě po volební kampani — to se zdá pochybné. Po volbách je přece doba, kdy se sluší psátí proti anonymitě; zejména pak to už sluší těm, kdo si ze svých novin za voleb vyrobili kanál odpadků. Po volbách to byli, rozumí se, vždycky ti druzí. Po volbách je možno zrekapitulovati na našich poměrech všechny argumenty, jimiž operují odpůrcové.

Tož volby. Massa, to je pochopitelné, věří novinám, i když jsou jednotlivci, kteří při všem chtějí slyšet také druhou stranu. Jde o massy, ty mají a musí být zpracovány. Kdo by moci mermo chtěl sebrati nejpádnější důkazy proti anonymitě, nechť k tomu volí den před volbami. Zejména před našimi.

Massu je možno nejen ovlivňovat, je možno ji i ohlu-povat. Zejména před volbami. Zejména před našimi volbami.

Prakticky: kdo to říká v novinách »my!«? Je to vysoká mravní autorita, či je to mravní otrlec? Je za tímto majestátním plurálem osobnost či to je nulla? Je to mínění jedince, hrstky lidí — nebo je tím vyjádřeno skutečné mínění veřejné? Kdo má čas se tím obírat i tímto směrem pátrati? A kdo má ve veřejnosti možnost zjišťovati, není-li dnešní opačné mínění míněním včerejšího pisatele? Tak to říká Holtzendorf (»Wesen und Wert der öffentlichen Meinung«): »bezejmenní spisovatelé jsou vůči čtoucímu obecnstvu ve stejném postavení, jako kdyby se ustálila prakse na veřejných schůzích, aby tam řečníci vystupovali v maskách«. Enderlin pak, ve své klasické studii o anonymitě novin, to naráží na tohle kopyto: anonymita dává možnost zřeknutí se odpovědnosti, neváže před čtenářem a veřejností — umožňuje autoru, že může zaujmouti druhý den opačné stanovisko, aniž se mu tím stane mravní úhona. —

Tož volby: ptejte se politiků, kdo z nich psal notorické nepravdy v novinách! »Mysli se sebe dál«, nena-jdeš ho. Každý z nich mávne rukou, to že je dávno za námi. Ale bylo to napsáno, někdo to psal a — někdo k tomu dával pokyn! »Hodit někoho do party«, tak se říkalo kdysi na Šmukýřce a na žižkovských pecích — dnes se to jen dělá. Uvažte však: je tohle argumentem pro ti anonymitě? Koho máme chytat, ptají se. Žurnalistu snad? Vždyť jsou i tací, kteří by musili na po-vel útok podepsati! Tak se však nedá zjišťovati objek-tivní pravda, a bude trestán meč, ne ruka, která jej vedla. Vynikající politik strany, hospodářsky silný je-dinec z vydavatelstva listu — ano, máte pravdu, těch nelze chytati, nelze jich veřejně obviniti, protože ruka, která na konec psala pro noviny, nepatřila jim. A s tímto vynikajícím politikem, s tímto hospodářsky silným jedincem se pak potkáš někde u stolu, zapředeš s ním debatu o spoušti v novinách, vyslechněš si jeho a jiných politování — kde bys mu mohl říci při deser-tu, že to byl on, který... ačkoliv to třeba víš docela přesně.

A zase argument odpůrců anonymity: není třeba, aby několik jedinců vědělo něco docela přesně, na-

proti tomu je třeba, aby všichni čtenáři věděli, s kým mají tu čest. To jest: aby tam bylo jméno, jde-li o útok. Jakékoliv? Ne, jméno prominentní osoby! A nedá-li je osoba prominentní? Nu, pak je možno spo-kojiti se jménem osoby méně významné nebo neznámé. Ale, rozumějte, jméno tam musí být. Že tam nemá a neměl být hanebný útok, to je, zdá se, vedlejší. Hlavní podmínka: aby u toho, co tam nemělo být vůbec, bylo aspoň jméno. Neboť, praví otec moderní vědy o novi-nářství, Karl Bücher: »podepsané články jsou kritičtější, věcnější a v tom lidštější.« Karl Bücher to napsal před lety, zatím jsme zažili slavný podepsaný článek »Unaven...«, ani kritičtější, ani věcnější. O lid-skosti není třeba mluvit.

Ale ať tak či onak: budiž konstatováno, že je kuráž-nější a čestnější, stojí-li u toho jméno; »publikum má míti právo, aby mohlo soudit soudce,« nebo, jak to žádá Scipio Sighele, »články mají být znám-kovaným zbožím, obecnstvo má míti možnost samo posouditi, pokud je kampaň vedena nezištně a věcně a kdo jsou ti, kdo jeho mínění chtějí vésti svými ce-stami.«

Anonym napadá třeba počestné občany, aniž jim dává, jak se sluší, možnost, aby se bránili, tvrdí En-derlin; kdo veřejně vykonává kritiku, má být vydán možnosti odpovědi, míní Holtzendorf; a Bücher mluví o »zbabělé zmužilosti anonymity«. A myslí, ovšem, na anonymní ničemy, ne na anonymitu novin, která je vlastně problémem technickým a, chcete-li, sociologi-ckým, ne mravním. Bücher má ovšem pravdu, domní-vá-li se, že anonymita svádí k úplatnosti, kdyžť na venek zůstává čistým i ten, kdo vzal za článek peníze. Bücher se ovšem mylí, domnívá-li se, že »jméno v no-vinách odškodňuje za tituly«, že je na místě těchto ti-tulů, že je to tedy jakýsi mimořádný honorář, vyzna-menání, povýšení a co já vím; pravda, jméno v novi-nách je ovšem vyznamenání, ale noviny nejsou na světě k tomu, aby v přeneseném oboru působnosti udí-lely vyznamenání. Krátce: je tu znovu obvyklý zjev, že se směšují dvě věci, poslání a jeho vliv, a že se z funkce a z vlivu vytváří objekt sám.

Také Holtzendorfovův názor, že bezejmenní spiso-vatelé článků v novinách vedou k srovnání, jak by to bylo, kdyby na veřejných schůzích mluvili řečníci v maskách, je, myslím, nesprávné; aspoň tam, kde jméno listu je oním »známkovaným zbožím«, které po-žaduje Sighele; list musí být známkováným zbo-žím, tak jako musí být známkováným zbožím určitý orchestr či pěvecký sbor: jméno listu musí být stej-nou zárukou, jako je v Anglii příslušenství ke klubu; sbor čestných lidí musí být zárukou, ne jedna ovečka mezi stádem vlků!

»Jméno v novinách odškodňuje za tituly«: naproti tomu si ředitel pražské knihovny Dr. Thon stěžuje v jednom článku »Rozprav Aventina«, že nemůže shledati anonymně psaných polemik, útoků a invektiv zesnulého K. M. Čapka. Vidíte, řeknou, kdyby se uzá-konilo, že všechno musí být podepsáno, nemusili jsme být dnes v pochybnostech. Vidíte, řeknou, takhle nám uniká jedna stránka osobnosti, velmi zajímavá a velmi důležitá. Podepisovat! — Jiný by řekl: proč ne, třeba podepisovat — ale což polemiky a invektivy jsou pod-statnou složkou novin? A což je jediným úkolem no-vin, aby byly rozstříhány a jednotlivé částky zařazeny pod různá hesla? Nebo jinak, protože u dra. Thona jde

o muže v novinách zběhlého: není to jen špatné vysvědčení pro redakční archiv? To je věc, která nemá co dělat s formou nebo s formátem listu, to už jde o docela administrativní nedostatek, velmi častý právě v našich novinách: badání kulturně-historickému slouží vzorný archiv redakční, ne denní vydání.

Mluví se v literatuře o rytířském utkání. Dva rivalové na kolbišti, říkají, se nemají mlátit hlava nehlava, nýbrž pěkně po pořádku a podle ustálených forem. A přeneseno na noviny: mám, prý, vědět, kdo mne to v novinách napadá, abych mu mohl vyčíst, že také on kradl stříbrné lžičky a že už v obecné škole měl dvojku z mravů. Říká se tomu »princip stejných zbraní«. Ale s anonymitou novin, máme-li mluvit o ní, to nemá nic společného. Protože to nevyplývá z poslání novin, je to, snad, možná, nejvýše ornamentace novin. Stačí jen představit si, že se sešlo několik osob, aby se dohodly o tom, že budou vydávati nový list, který by sloužil těm a těm zájmům, tomu a tomu politickému směru. Všichni jsou zajedno, listu je třeba jako soli, vyplní mezeru ve veřejném životě, atd. atd. Budoucí podílníci si mnou ruce, všechno je krásně zharmonováno. Ve dveřích je zarazí jeden z budoucích redaktorů listů: »Pardon, ještě jednu vážnou věc musíme projednat. Mají být sprostoty v listě podepisovány či za ně budeme odpovídati kolektivně?« Není pochyby o tom, že všichni — nejde-li o traviče studní — odmítnou debatu o zbytečném tematě. Jeden z nich, který slouží už několikátou kapitulaci ve veřejném životě, míní prostě: nemá být sprostot v listě. Čímž neřeší otázku anonymity novin, nýbrž odpovídá konkrétně na dané thema: sprosté noviny nebo slušné noviny?

Podívejte se, radí vám, na noviny politických stran. Čtete si ve večernících, zejména. Téměř každého dne tu najdete odvolání: nemínili jsme se dotknouti osobní cti pana X. Y. Ačkoliv se dotknouti mínili. A ačkoliv to, co se teď jménem redakce odvolává, bylo třeba sloupcová hanebnost, která se od té doby stala součástí veřejného mínění. Byla to třeba krádež stříbrných lžiček a ve společnosti se po celý rok o ničem jiném nemluvilo, než že pan X. Y. kradl stříbrné lžičky. Karel Čapek to popsal ve své historii o Holouškovi, která je mi klasickým dokladem o tom, že noviny jsou jako nůž operatérův — nemají být svěřovány zlým lidem. Soud — útočící redakce zaplatí soudní útraty a napíše odvolání. Že se nemínila dotknouti osobní cti. Stačilo by opakovat scénu z ustavující schůze vydavatelů nového listu, aby se poznalo, že ani tato na pohled tak vážná věc není důvodem proti anonymitě novin.

Dr. Emil Löbl (v knize »Kultura a tisk«) říká tvrdě: »Novinářství se stává následkem anonymity veřejnou obtíží.« Má pravdu zase po jedné stránce. To poví příklad. Je možno si představit, že některý novinář propadl před lety při zkoušce u některého profesora. Je možno si dále představit, že toto propadnutí v něm nezbudilo obzvláštní lásku k osobě tohoto profesora, byť i šlo třeba o učence velmi významného. A je možno se domnívati, že tento učenec bude jednou zavlečen do veřejného sporu, ať už má zásady třeba andělské. Jeho bývalý žák, nota bene propadlý, má v rukou trumfy. Může říkat majestátně »my«, může si vylézt na tribunu svého listu a nařezati svému bývalému profesoru jen což. Vyšel-li článek v listě politické strany, může to dokonce znamenati, že mocná součástka veřejného mínění se staví proti učencovi. A zatím to

mluví jeho propadlý žák! Potud má Löbl pravdu, novinářství tohoto druhu se stává veřejnou obtíží. Bylo by jí, i kdyby nebylo anonymní! Stačí k tomu Havlíčkova »kulatá slova«.

Odpovědnost odpovědného redaktora? To bylo kdysi. Dnes z toho je lítera zákona, jako tehdy, když byli odpovědnými redaktory individua, určená jen k tomu, aby za redakci »seděla v díře«. Odpovědný redaktor je jako beránek, snímající hříchy a podepisující odvolání z nějakého nařčení, kterého nejen nepsal, ale ani nečetl a do tisku nedal. Nikdo, vyjímaje příslušný soud, nevěří v odpovědnost odpovědného redaktora. Protože to může být také poslední redakční elev, který má potřebná léta a je mravně zachovalý. A protože musí mlčet, když redakční koryfej si chce na někom schladit žáhu. Ukazuje se na tuto funkci, aby se dokázalo, k jakým anomáliím vede anonymita novin. A je to, stejně jako dříve, nesprávné a nesprávně argumentováno. Jsem konečně také sám odpovědným redaktorem velkého politického deníku, vím, co lze a co nelze. Ale jsem přesvědčen o možnosti velkého listu, za nějž může dobrovolně, nejsa nucen ani zákonem ani ohledy, převzít odpovědnost každý jeho člen. Věřte tomu nebo ne, noviny je možno vyráběti i bez klepů a bez pomluv. I když jsou anonymní.

DOBA A LIDÉ

Franta Kocourek:

Mezi francouzskými studenty.

III.

Jojot a ostatní naši známí čekají na začátek velké mše v nitru katedrály Saint-Sauveur. Ani kdybyste se nevyznali v záhadném bití hodin nad prejazovými střechami, pochopíte, že je nejvyšší čas: jako obyčejně v neděli spěchá v minutě poslední na motocyklu muž v apoštolském klobouku a klerice, vlající jako smuteční prapor. Je to páter z Trois Pigeons. Stroj, na němž závodnický přiharcoval a přistál u chodníku katedrály, nenese žádnou značku. Milý curé si ho totiž dal sám dohromady z několika starších exemplářů.

Vedle přítele Jojota, stojícího s rukama upjatýma pod kazatelnu, hledáme marně jeho nejvěrnějšího kamaráda Viala. To proto, že Vial nevidí v pravidelném pořádání bohoslužeb a jejich navštěvování žádnou zvláštní zásluhu. Jde do kostela jenom na výslovné přání svého aixského strýce. Ale kdykoliv mluví o páteru z Trois Pigeons, netají se uznáním: imponuje mu, jak ten muž boží umí zacházet s mašinou. »Jezdí jako čert. Honil jsem ho asi třikrát na marseilleské cestě. Il est épatant, ce type-là!«

Čtenář si jistě všimnul, že jsme místy nechali v textu francouzskou větu nebo výraz. Je-li často obtížno přeložit přiléhavě něco francouzsky tištěného, je daleko nesnadnější podat překlad živé řeči, té, kterou se mluví na ulici, při jídle, při debatě. Vzpomínám-li na hovory našich francouzských kamarádů v těsné souvislosti s jejich vzhledem, hlasem, přízvukem a celým prostředím, cítím, jak je nemožno vyvolat ve vás autentický účinek přesným překladem příslušného slova. A tu si pomáhám aspoň několika písemnými originály mluveného slova.

»Epatant« = skvělý, báječný, ohromný, »takovýhle«, zkratka epatant. Vial byl tím slovem cele vystižen. Jojot byl zase plně charakterisován slovem »machin« = věčička, součástka, cosi, co nemá ještě jméno, pohodlná náhražka za všechno, ideální zástupná částice, se kterou Jojot povždy vystačil.

Dnes byste ho ani nepoznali a kdybyste na něho kývnuli nebo promluvili, odpoví sotva znatelným úklonem plným obřadnosti. Po celou mši je ze všeho nejvíc podoběn soše, a je třeba velmi dobrého občeda, aby začal být trochu přístupnější světským zájmům.

V pozadí levé poboční lodi chrámové zakotvila skupina Indů. Monsieur Gnanadicom svítí novými rukavicemi z jelenice a jeho oči planou svátečně pro všechno, co je francouzské, katolické, vznešené. »V žádné náboženské soustavě nedosáhl člověk takového vrcholu, jako v katolicismu,« řekl nám jednou po mši. Byl to jenom úvod k delší řeči o tom, jak kult římsko-katolický našel ve francouzské půdě, ve francouzské rase nejkrásnější a nejvzácnější odezvu. Bylo dost zajímavé poslouchat něco takového od hnědého syna Indie.

Princ Kondappa se nadnáší ve vší své nepatrnosti v první řadě ne Indů, ale Francouzů, žáků lycea. Drží se Jeana, s kterým »jezdí na kole vždycky společně, jako by byli bratři«. Běda tomu, kdo by chtěl Kondappovi sáhnout na toto kostelní privilegium! Až půjde kostelník s tyčí, na které se houpá pytlík se zvonkem, Kondappa první ze studentů hodí do svatého sáčku frank.

V pozadí indické skupiny, ponořen do rozjímání, stojí básník Sami. Jeho pleť je temná a jeho tvář tak krásná, že po jejím spatření už nikdy nebudete nadšeni zjevem hrdinů, kteří vystupují ve filmových dramech s orientálními náměty.

Na pokraji pravé pobočné lodi se shromáždili Anamiti, drobní chlapečci s velikýma tmavýma očima ve žlutých obličejích. Proč stojí stranou Indů? Vždyť jsou jejich sousedé na zeměkouli a přijíždějí z vlasti přes Suez k břehům francouzským na týchž lodích, jako Indové! Uvidíte všelicos v Aix: kněze na motocyklu i v tandemu, jeptišky v Casinu, uvidíte i Němce ve společnosti Francouze, nebo dokonce Ira s Angličanem u jednoho stolu v kavárně, ale nikdy neuvidíte pohromadě Anamitu a Inda. Jsou neslučitelní jako olej a voda.

»Proč se nestýkáte s Anamity?« ptali jsme se Indů. Mlčeli, jako se mlčí o choulostivé záležitosti v rodině. Tím jsme se nijak nespokojili a hledali jsme tak dlouho, až jsme našli. Anamiti jako Indové: koloniální národ. Ale není to dávno, co si Anamiti položili otázku, proč by právě jen oni musili zůstat za Evropou, lépe řečeno za Číňany a Japonci. Pokud na to jejich tatínkové měli, poslali chlapece do Evropy na školy. S houževnatostí své rasy a dravostí opožděných chytali všechno evropské a vytrvale se vpravovali do evropské formy. Anamiti dohnali Indů. Nebylo to nic těžkého, ale něco to znamenalo: jako skromnější lidé, jako lacinější pracovní síly začínají Indům konkurovat stále znatelněji. Do nedávna měli Indové se svým evropským vzděláním monopol na jistá místa v Orientě, dnes — stojí v levé a Anamiti v pravé poboční lodi katedrály Saint-Sauveur.

Při ranní mši kázal aixský farář provençalsky, protože na ni chodí hlavně lidé z venkova, kde se mluví francouzsky jen málo. Teď káže francouzsky. Poslouchali jsme ho několikrát nejenom proto, že mluvil prvotřídním jazykem, ale také proto, že jsme chtěli

vědět, co vydrží každou neděli poslouchat naši kamarádi a později i kamarádky. Udivili jsme se, že je to bavilo. Aixský farář, jehož jméno jsem zapomněl, byl muž, který uměl každou politickou aktualitu vměstnat do nějakého církevního podobenství a kromě toho patřil k nejpovedenějším sofistům.

Mohli jste si dávat dobrý pozor — a přece jste nikdy neslyšeli od našich francouzských kolegů nářky a vtipy, které tvořily a tvoří podstatnou část našeho náboženství, zde, v Československu. V městě, jako je Aix, nedalo mnoho práce zvyknout si na tento stav a pochopit jej.

Dvakrát denně jsme potkávali zástupy chlapců a děvčat. Kdo to šel v jejich středu, kdo se to musil bránit jejich láskyplným útokům? Byli to kněží. Klobouk dozadu pošinutý nebo v ruce, brodili se příbojem dětí v ulicích, smáli se a volali na pozdrav těm, kteří odcházeli.

»Bonjour, Charles! Bonjour Jacqueline! Bonjour mes petits!«

Na shledanou moji malí! Odpoledne se zase uvidíme ve škole. Půjdou na procházku k Pont de l'Arc nebo k Mont Vert, kde stojí opuštěná vila Paula Cézanna. Najdete kluky, jak si hrají míčem, muž v klerice soudcuje. Hrají football: muž v klerice dělá goalmana a branka je naznačena s jedné strany jeho kloboukem, s druhé knížkou s černými deskami. Jděte a volejte: »Vyrvete děti klerikální výchově! Pokrokoví rodičové nenechají své děti ve spárech černých ptáků!« Myslím, že by se vám vysmáli. Myslím, že byste takovou větu ani ze sebe nevypravili. Nejde to, protože není třeba. Nikdo by vám neporozuměl. Nejlepší Francouzka, kterou jsem poznal, mademoiselle Ottaviani, byla také nejlepší katolička a nejvolnější myslitel. Její víra ničemu na světě nepřekážela a při všem jí pomáhala. Vychovávat nejlépe mladé aixské občany a občanky znamenalo pro ni samozřejmě vychovávat je katolicky a to znamenalo udělat z nich vzdělané a charakterní lidi.

Než odejdeme z Colège Catholique, stavíme se v zadní budově, zavalené stromy druhého nádvoří. Dům je špatný, omítky je víc na zemi, než na zdích a na stropě, schody špinavé a kyselý vzduch. Jdeme sem za známými: tady v prvním patře bydlí Sami, Calatte Ramin a jiní Indové. Kdo je ředitelem Colège Catholique — zároveň opatem — přijat, má značné výhody při studiu: bydlí, stravuje se tu a platí menší taxi. Sta orientálních studentů stojí každoročně o to, aby se mohli stát chovanci Katolické koleje, jako Sami a Calatte Ramin, který je na rozdíl od svých kamarádů tajným a zarytým brahmánem.

Snad jste ještě nezapomněli, že máme práci na universitě: sestoupili jsme z naší jídelny do města, abychom se mimo jiné přesvědčili o tom, je-li malá znalost cizích literatur a uměleckých veličin výsadou spolustolovníků v uličce Notre Dame. Aixská universita zajisté není Sorbonna. Ale pochybuji, že na některou universitu budete vzpomínat víc, než na aixskou. Nová doba se nedotkla budovy ani učebné osnovy. Někdy byste se marně snažili uvěřit, že se píše rok 1928. A že nesedíte ve středoškolských škavnách, ale v universitních. Vaši kolegové a kolegyně oplývají mládím a intelektuální nezátížeností. Profesor vykládá text Corneillova dramatu zrovna tak důkladně a drogisticky, jako to dělávali naši profesori. Jiný svým žákům a žákyním diktoval svou vědu, z níž doslovně celé pasáže jsem znal z tištěných knih. Hoši a dívky se

hlásili, až radost pohledět, a mohli se svými vědomostmi navzájem utlouci.

Tentokrát to nebyl monsieur Navakas, ale já, který se zeptal studentů a studentek na různé věci, nepostrádající stylovosti na půdě »faculté ès lettres«.

Co znáte z Ibsena? Zvonec patrně ze sedmáctého století ohlásil právě přestávku, a nenápadnost, s jakou jsem svou otázku umístil, zbavovala moje kolegy všech případných obtíží.

»Ibsen je dramatik, vidíte?« obrátila se na mě studentka, vynikající píli a znalostí italské literatury. »Peer Gynt, to hraju na piano.« Z dalšího rozhovoru, který nebudu reprodukovat, protože se týkal vlastně literatury klavírní, jsem také vyrozuměl, že Ibsen je národností ruské.

»Cože? Bez Ibsena že není možno představit si moderní drama? A jak to, že máme svoje moderní drama a neznáme Ibsena?«

Tato otázka mě na chvíli umlčela. Komu je to divné, ať zkusí na ni odpovédět.

»A co Antoine?«

»Co Antoine?« zeptal se mně toho času odpůrce, kterému jsem byl vděčen za mnohý pokyn v lánnání francouzského jazyka.

»Cožpak neznáte Antoina a jeho Théâtre Libre?« Byl jsem přesvědčen, že tentokrát nebudu mít úspěch ve sbírání materiálu. Ale kolega se otočil na sousedy a citě jejich morální podporu, povídá:

»Antoine. Théâtre Libre. Co s tím?«

»Vždyť to je pramen vašeho moderního divadla! Vaše naturalistické drama, Tolstoj, Hauptmann... to všechno spatřilo světlo denní na scéně Antoinova Théâtre Libre!«

Zvonec se rozezněl ve středověkém nádvoří, ale pokračovali jsme. »Nevěříte-li mně, přečtete si tyto knihy,« napsal jsem svému odpůrci na lístek, když vešel profesor a pravil:

»Skončili jsme scénu třetí, kde láska nabyla převažy nad vědomím povinnosti, kdežto v dramatech Corneilových vidáme pravý opak. Přistupujeme k scéně čtvrté, jejíž analýsu si připravil pan Benzart...«

Můj odpůrce zastrčil lístek s mým doporučením do sešitu, povstal a spustil podrobnou analýsu scény čtvrté, podle dávno a dávno vyježděných formulí, jejichž krása a účelnost cizinci naprosto uniká.

Ani jindy jsme neměli u universitních kolegů a kolegyně větší štěstí. Jména jako Gogol, Turgeněv a Tolstoj — o Dostojevském jsme už psali — nevyvolala v jejich paměti nejmenší ozvěnu, stejně jako jméno Björnson, Strindberg, Hamsun, nemluvě o modernějších autorech světové váhy: O'Neill, Galsworthy, Sinclair Lewis, Tagore... Vypadali jsme při svých výzkumech vždycky jako lidé, kteří si navymýšleli řadu jmen, přiřknuli jim význam a chtěli od Francouzů, aby je uznali, naučili se jim nazpamět, vyhledali jejich neznámá díla a přečetli je.

Dříve, než se vrátíme do jídelny, z níž jsme vyšli a která byla pravou naší francouzskou vysokou školou, účastníme se s francouzskými studenty podniku, který jste si zaručeně představovali jinak: půjdeme do divadla na klasickou francouzskou tragedii.

Do každého města, které má přes 10.000 obyvatel, přijede aspoň jednou za rok divadelní společnost, již diriguje nějaký bývalý člen čili »pensionnaire« de la Comédie Française. Ať muž či žena, tento zasloužilý vysloužilce se cítí nutkán seskupit kolem sebe muže

a ženy, kteří doufají nalézt chleba divadelním řemeslem pod vedením sestárlého přeborníka staré slávy první francouzské scény. Přijedou jednoho dne s ustaranými tvářemi a nalepí na zdi, do obchodů i na stromy plakáty, kterým se obecnstvu na vědomí dává, že Comédie Française zavítala do města k jedinému pohostinskému představení.

Mají vždycky vyprodáno, přes to, že srdce obecnstva bije pro revui a operetu. Návštěva takového představení patří prostě k dobrému vkusu, jako ticho v kostele nebo stužka aspirující na budoucí stužku Čestné Legie. Viděl jsem klasických tragedií v Aix několik, i jednu romantickou, na jevišti Casina i Městského divadla. Všechny měly jeden ráz, pokud šlo o publikum:

Honorace obsadila nejlepší místa. Známi se zdravili s úsměvy a významnými pokyny hlavy, jako to bývá při oficiálních příležitostech. Studentská obec plně zastoupena, což nás při prvním takovém představení dojalo. První úder — buďte klidni, třetí padne za půl hodiny, a teprve potom se vyhrne opona nad nejschůtralejší scenerií, jakou kdy v životě viděli. Všechno je klasické: zadní prospekt, postranice vyrůstající s patřičnou perspektivou do popředí vašeho zájmu, sufity plápolající nahoře, kostýmy herců v togách a opánkách, jejich řešení jevištního prostoru, jejich deklamace pravidelně stoupající, vrcholící a klesající...

Ano, klasická tragédie. Poklady francouzského divadla: Racine. Corneille... a jiné fráze vyvstávají ve vaši hlavě. Musíte být za každou cenu slušní, zdržet se projevů, neurážet jejich nacionální hrdost.

Ježíšmarjá, když ono je to všechno strašně k smíchu! Když už se nemůžete ovládnout a při pohledu na tamtoho tragéda, který vztahuje ruku k nebesům, potom ji klade na srdce a konečně ji dává usedavě na oči, docela tak, jako naši herci při klasických tragediích na Národním a Městském divadle, jenomže ještě orthodoxněji, stoprocentněji, autentičtěji. Teď usedl na trůn, který žalostně zavrzal a naklonil se na jednu stranu.

»Dovolte,« říkám šetrně Vialovi, který sedí vedle mne po pravici, »tohle se vám líbí?«

Ale přítel Vial je příliš zaujat, aby slyšel mou poznámku. Nachýlen dopředu, sleduje děj napjatě a směje se svým nenápadným smíchem. A co milý Gibert, champion v šermu a růžový kavalír? Také se směje? Ne, teď se docela řehťá, a po něm Vial a krasavec Chables se nenuceně řehťá a Jojot zabořený do křesla, všichni se smějí a teď teprve propukám já a bratr, který sedí pode mnou. Rozumějte, je to smích československý, ale dostal francouzskou autorisaci a nemá nejmenší příčinu, aby se nepřipojil k ostatním.

»Psst!« napomíná parter, kde sedí bibliotékař, pan Aude a profesor Valran a president soudu Bringuier a jiní vážení občané města. Nová salva smíchu je odpovédí, protože se na scéně objevila hrdinka v toaletě, která přese všechnu antikvární původnost budí v každém nepředpojatém Francouzovi a Francouzce dojem neodolatelné komiky. Víte, jaká je vada? »Má to být přece jenom aspoň trochu chic!«

A víte, kdo z našich kamarádů se nesměje? Víte, kdo z nich se naopak mračí a okřikuje ostatní? Je to princ Kondappa, který takovu drzost nemůže pochopit, a gentleman Gnanadicom, který horuje pro všechno, co je francouzské, klasické, vznešené.

»Ó, quels vers! Ó jaké verše, monsieur Franta, poslouchejte!« přivřel oči a recitoval ze Cida. To bylo ovšem jindy, teď jen sklopil oči ve studu za jiné.

Naznačený vztah francouzských kamarádů ke klasičtým tragediím utužil naše sympatie. Nalezli jsme u nich totéž jádro, jako v sobě. Celý ten složitý, vrzavý a skřípavý aparát, všechny ty falešné vrstvy, bludy a manýry, navěšené na díla, v nichž nikdy nezahyne to, co je v nich lidského, působil na ně stejně nepřirozeně, komicky, jako na nás.

Při tom bylo jim samozřejmostí umět nazpaměť pasáže z těchto tragedií a občas si je pozorně pročíst od začátku do konce, třeba po desáté. Jakmile se však chtěli upřímně zasmát, šli na jedno z oněch představení »Sans Haut Patronnage du Monsieur le Maire...« Nezažil jsem v divadle veselejší večery, než v jejich společnosti: »Hermani«, »Polyeucte«, »Cide...«. Kněží a profesori vodili na tato představení také žáky a žákyně z lycea. Mohli jsme u aixského dorostu obého pohlaví konstatovat tentýž zdravý smysl a moderní kus.

Je čas vrátit se do naší jídelny v uličce Notre Dame, je čas rozloučit se s francouzskými studenty, je čas rozloučit se s Aix en Provence.

Mnoho se odehrálo v malé místnosti, kde jsem vám představil většinu našich kolegů. Přišly Vánoce s problémem, kde zažít Štědrý večer, když jsme v cizině. Sotva byste řekli, že Gnanadicom a Sami, Calatte Ramin a Kondappa, Slovinka Sterle a Srbka Zora Crnilovič, Němec Hans Schubert a Češka Lydie Kuthanová neměli na Štědrý večer kde být? Uspořádal jsem štědrovečerní tabuli v našem domě pro všechny ty, kteří jsou dnes rozprchnutí po světě. Potom vznikla aféra, zvaná »Tančení s dívkami«. Bratra totiž napadlo, že by si studenti mohli zatančit ve velikém salko pana Gnanadicoma. Tanečnicků se našlo dost, ale kde vzít tanečnice? Konečně se daly zlákat — tři studentky. Hádáte: byly to Korsičanky. A k nim se přidaly dvě Francouzky z pevniny. Právě to podnítilo aféru.

»Víte, Korsičanky, těm nezáleží na pověsti,« pravil hlas lidu, madame Valran. »Ale děvčata z Aix? Měly by se stydět, tančit s cizími studenty! Vypráví se o tom po celém městě.« Týden se vzdorovalo a tančilo se, při gramofonu pana Navakase. Pan de Casabianca se radoval z odboje tenkými rty a tančil s krajankami s provokativním elánem. Za týden (když celé město rozhořčeně šeptalo o traverse Notre Dame No 3) nepřišly dvě Francouzky. Za dva dny na to zůstaly doma obě Korsičanky. A ta třetí? Co měla dělat? Byl to zkrátka skandál.

Také loučení zažila naše jídelna: signor Natta, který utekl z Itálie před fašistickým výkladem ideálního státu, odejel s mistrem Gibsonem na Rivieru. Až nastane příhodná doba, vrátí se do Neapole, nebo do Irska, kde na jeho svěřence Gibsona čeká zámek a vesnice se sto padesáti poddanými. Prozatím na kralování neměl dost peněz. Potom odejel pan Lemanowski, Polák, jemuž monsieur Navakas ku veliké radosti celého stolu dokazoval, že neumí dobře polsky. Byl to vedle antagonismu Francouz-Korsičan, Ind-Anamita třetí antagonismus u naší tabule a rozhodně nejsilnější ze všech: Polák a Litevec. Pan Navakas bojoval se zbraní v ruce proti Polse, na niž si s druhé strany brousilo zuby sovětské Rusko.

Přišel den, kdy měla být rozluštěna záhada rezervovaného pohledu francouzských kolegů, když jsme se ptali, pokládají-li za zbytečné učit se německy.

»Jakou řečí mluvíte u vás v Československu?«

Trvalo pět měsíců, než jsme naučili kamarády vyslovovat ono nemožné slovo »Tché-co-slo-va-ques«. Touto otázkou jsme byli postaveni před novou propagační činností.

»En Tchecoslovaquie? Přece rusky!« zvolal princ Kondappa.

»Polsky!« omočil si Décius, který toho dne přinesl čerstvou kytičku naší nové krajance, Bohušce Kottové.

Abychom se dočkali dalších odhalení v tomto směru, zdrželi jsme se ještě na chvíli odpovědi.

»Čechoslováci? Mluví přece německy,« řekl přesvědčivě de Casabianca, který neměl ve zvyku odvažovat se na neznámou půdu. Nesmějte se mu: Jistý profesor na právnické fakultě v Aix, vynikající odborník v mezinárodním právu, byl téhož mínění, jako de Casabianca.

»Mluvíme česky. Máme svou vlastní řeč, spisovnou řeč českou.«

Obvyklé ticho, které následovalo po podobných odhaleních, bylo přerušeno novou otázkou, nesměle pronesenou:

»A vychází ve vaší řeči nějaký časopis?«

Vytáhli jsme z aktovky časopiseckou zásilku toho dne: Právo lidu, Lidové noviny. V Národním osvobození byl náhodou právě otištěn můj feuilleton »U mezinárodního stolu.« Znamenalo pro ně sensaci, číst svá autentická jména v záplavě nesrozumitelných slov, která se tak bizarně vyslovovala!

Přítel Gibert se pustil dál se svým distinguovaným úsměvem:

»A — vyšla už ve vaší řeči nějaká kniha?«

Pan Navakas nám vyšel na pomoc homérským smíchem.

»Nějaká kniha? Sta, tisíce, desetitisíce knih vyšlo v našem jazyku!« Bylo to silné, velmi silné, ale co nevydrží kamarád od kamaráda? Brzo na to přednášel bratr Rostislav na právnické fakultě o československé ústavě a srovnával ji s ústavami jiných moderních států. Po přednášce uspořádal malou výstavku na katedře a přilehlých lavicích: položil tam Tvorbou, několik Gentlemanů s různými obálkami, Var, Přítomnost, Novou Svobodu, Motor, Kmen, Národní a Stavovské divadlo, Avantgardu... bylo to třináct časopisů. A vedle nich několik vzorně vydaných knih Floriánových ze Staré Říše: Léon Bloy: Krev chudého, Thomas Quincy: Vražda jako krásné umění a nejpůvabnější ze všech: Bloyovu Johannu z Arcu.

Od té chvíle jsme povýšili v očích Francouzů na kulturní národ. Ale dalších otázek v tom směru jsme ušetřeni nebyli.

»A máte také své básníky?« ptal se Décius.

Mluvili jsme o básníkovi, který napsal: »Byl první máj, večerní máj...« Už asi po sté jsme litovali, že básně nemožno překládat, ale aspoň jsme trochu zpívali, jako Sami, když recitoval tisícileté žalmy v nářečí talmud, když se modlil. Není náhoda, že si de Casabianca vzpomněl na Musseta.

Monsieur Navakas se rozpovídal o Karlu Tomanovi, kterého dobře zná a který dlouho žil v tomto městě a který napsal v básni »Aix en Provence«:

»Tvé platany a kašny se mnou jdou,
tvé chrámy smyslné i modré nebe,

zklenuté nad zvlněnou zahradou
tichého kraje. Ve snách vidím tebe,
pokojné město, s tebou žiji znova
a šeptám tobě milenecká slova.
Šum vody slyším, zpívá vodovod
a řeka plyne zasněně a tiše.
Při kolébavce v kámen jatých vod
kdys umírala stará římská říše.
Však tvoje zvony slavným hymnem bijí,
nic neslibují: zvoní, jsou a žijí.»

Toho dne jsme mluvili dlouho. Platany padaly hluboko do oken, roztřeseny prudkým mistralem. Poďte se naposled po členech naší mezinárodní tabule. Je čas rozloučit se. Au revoir!

Karel Kříž:

Hearst, král sensačního tisku.

V nakladatelství Capeově vyšla právě velmi zajímavá kniha o Williamu Randolphu Hearstovi. W. R. Hearst, majitel asi dvou tuctů nejrozšířenějších deníků ve Spojených státech amerických, byl do nedávna osobností málo známou, a věděli o něm snad jen odborníci a ti žurnalisté, kteří se zajímají o techniku novin. Ostatně Hearst není prý ani v Americe obzvláště znám, neboť jeho největší kampaně politické, kdy se snažil státi se poslancem a prezidentem, jsou této generaci již neznámy. Hearst sám stál vždy v pozadí, a šlo mu o úspěch jeho listů a ne o úspěch osobní. Evropa se o něm dozvěděla nedávno a to při příležitosti, kterou by kromě Hearsta hned tak někdo nepovažoval za příliš čestnou. V Paříži byl zatčen americký žurnalista, korespondent Hearstova tiskového koncernu, neboť kabeloval přes Anglii do Spojených států svému tisku text anglo-francouzské námořní smlouvy. Při svém zatčení prohlásil, že text smlouvy nedal ukrásti on, nýbrž jeho chef, který mu jej předal při svém pobytu v Paříži ještě před odjezdem. Později však se ukázalo, že případ je ještě pěknější: Mr. Horan, dotyčný Hearstův žurnalista, svedl několik známých úředníků v zahraničním ministerstvu francouzském, aby mu dovolili nahlédnout do nějakého nezavadného aktu a při té příležitosti vzal s sebou významnou anglo-francouzskou konvenci. Pokoušel se ji nejprve telegrafovat přes Havre, ale když mu to nechtěla kabelová společnost vzíti bez svolení politických úřadů, telegrafoval smlouvu přes Anglii. Jakmile jeho affaira propukla, byl zatčen a Tiskovému Syndikátu, jehož byl členem a jenž se ho ujal, sdělil, že ve věci není nic nečestného a že současně dává čestné slovo, že svého informátora neprozradí. Syndikát se pokoušel u ministra Berthelota a Brianda o jeho propuštění v vazby; zatím však Mr. Horan sdělil policii vše, pod podmínkou, že ho nechá uprchnout ze země, čemuž policie dostála. Mr. Horan prchl, několik existencí vážených starých úředníků ministerstva bylo zničeno, a on sám byl pro nečestné jednání ze Syndikátu světové žurnalistiky v Paříži vyloučen.

Při této příležitosti zvěděla širší evropská veřejnost něco o Mr. Williamu Hearstovi. Amerika Hearsta zná celkem málo; on je »muž v pozadí«, který diriguje svůj tisk, určuje, kdo má býti skandalisován nebo znemožněn, na co má býti po celé Americe útočeno a kdo má býti vzat v ochranu. On to je, který prvý na světě zavedl tučně nápadné titulky a nejpustší sensacechtivost do denního tisku. On to je, který počal svým čtenářům servírovat krev. On je to, kdo dal základ k tomu, že dnes sebevážnější denní list musí snižovat svou úroveň chť nechtě. On to konečně také je, kdo vyvolal po celém světě serie bezduchých nebo někdy i chytrých napodobitelů. Je to William Randolph Hearst, jenž založil prvý sensační denník

a po jeho velkém hmotném úspěchu zmocnil se několika tuctů dalších listů, je nemohly s jeho plátky konkurovati.

Kniha Winklerova líčí Hearsta s jistým nadšením, ale přesto, myslíme, dosti objektivně. John K. Winkler je bývalý zaměstnanec Hearstův a za řadu let ho dobře poznal. Líčí jeho dobré i zlé stránky dosti spravedlivě a s ohledem ke čtenáři. Neváhá ani popsat štvání Hearstova tisku proti prezidentu Mac Kinleymu, volání Hearstova tisku po zavraždění presidenta, k čemuž, jak známo, skutečně došlo. Jinak ovšem je to kniha, psaná typicky americkým žurnalistou, typicky americkým slohem, který nás, Evropany, někdy svou přílišnou »živostí« až unavuje. Osvětluje při Hearstovi bez vědomí autorova také kus tempa amerického života a nechybí jí proto na poučnosti pro ty, kdož Ameriku slepě obdivují.

R. 1863 narodil se kalifornskému bohatému těžaři Hearstovi syn, jemuž dali jméno William Randolph. Vyrostl v prostředí milionářském a nikdy mu nic nechybělo, co se dalo za peníze koupit. Jeho otec, mnohonásobný milionář, opatřil si také na čas místo v americkém senátu, které však musil za nedlouho opustiti. Mladý William krátce po této politické epizodě svého otce byl dán na studia. Na universitě Harvardově bouřlivý synek vyváděl všelijaké věci, až nakonec bylo nutno, aby studia přerušil. Vrátil se domů jako čtyřřidvacetiletý mladý muž, byl zprvu určen k tomu, aby po otci jednou převzal řízení dolů. Mezitím ho napadlo, že by do té doby mohl něco dělat na vlastní pěst. Požádal otce o peníze a koupil r. 1887 upadající list »Examiner« v San Francisku. Jeho otec nepokládal rozmar synův za nic významného a zprvu se o případ nestaral, dokud nepočal list vyvolávat obecnou pozornost.

Mladý Hearst měl vždy smysl pro věci, jež byly napínavé, sensační. V tom duchu počal řídit svůj list, který by byl — ponechán sám sobě — v krátkém čase zahynul. Netrvalo to ani několik měsíců a počet výtisků stoupl přímo neuvěřitelně. Methody, jichž Hearst užíval, byly asi tyto:

Nápadnou typografickou úpravou zdůrazňoval význam každé sensační nebo zajímavé události. Sloh byl jako u napínavých povídek. Titulky článků, jež dříve nepřesahovaly sloupec, byly rozšiřovány zhusta na celou stranu a nebývaly menší, než hlavička celého listu. Zavedeny kreslené obrázky a karikatury nejen v části o umění, ale i ke zločinům, vraždám, přepadením atd. Hearst nařídil svým redaktorům aby především »hájili radikální demokracii a potírali všechny soukromé i veřejné zářady«. Zlořády nebyly potírány z důvodů morálních, ale prostě proto, že lidé rádi četli, když byl skandalisován buď soukromý život význačnějších osob, nebo vynikající lidé vlečení blátem pomluv, urážek a obvinění. Mnohdy se ukázala obvinění správná, a ta nebo ta osobnost padla. To bylo však Hearstovi celkem lhostejné. Jemu šlo o reklamu listu.

Hearst musil ovšem řešiti také otázku osobní. Někteří žurnalisté se nechtěli za žádné peníze propůjčiti k takové práci. All right. »Mr. Hearst nikdy neváhal ani s výpovědí ani s fantastickým zvýšením platu, podle toho, jak podle jeho mínění to oběh listu potřeboval«. Je samozřejmo, že Hearst vždy své lidi našel. Koupil a dobře zaplatil. Teprve za něho počali míti někteří žurnalisté velmi vysoké platy, jímž se jiní vydavatelé musili přizpůsobiti. Podařilo se mu tak sehnati redaktory pro každý obor v listu. On zavedl »vzlykající sestry« (sob-sister, čili woman page), t. j. stránku pro ženy, a je třeba říci že hlavní zásluhu o rozšíření Hearstova tisku mají ženy, které dřívější politicko-literárně-úvahový tisk celkem nečetly. Vyslovil, kde mohl, karikaturisty a humoristy a platil jim neuvěřitelné sumy. Ale i jeho reportéři dostávali za dobrou zprávu vysoké odměny. Opravdovou reportáž vybudoval teprve Hearstův tisk. Jeho zprávy o událostech sportovních mu přivedly nesmírně mnoho čtenářů a pomohly mu tak k neobyčejnému rozšíření mezi kruhy lidí, které se o denní tisk mnoho nezajímaly.

Hlavní zásada Hearstova vedle zásady napínavosti a sensačnosti s tlustými »head-lines« (titulky) byla tato: »there is no substitute for circulation« (nejdůležitější a naprosto nenahraditelný je velký oběh, velký počet výtisků). Podle toho se vždy až dosud Hearst řídil a řídí. »The Examiner« vynáší dosud ročně 1.5 milionů dolarů.

Když byly San Francisco a Kalifornie pŕna Hearstova tisku, vrhl se Hearst na New York. Bylo to r. 1895, Hearstovi bylo právě třicet dva roky. Hearst, tehdy již sám milionář, koupil v Novém Yorku deník »Morning Journal«. Tehdy byl uznaným mistrem sensačního tisku Joseph Pulitzer, vydavatel časopisu »The World«. Tato sensačnost ovšem nebyla nic ŕ srovnání s tím, co později dělal Hearst. Plán Hearstův byl přímo ŕzasně jednoduchý. »World« stál dva centy, tedy Hearst počal prodávat »Journal« za jeden cent. Při tom změnil formát »Journalu« tak, aby přesně odpovídal formátu »Worldu«, technickou výpravu přizpůsobil naprosto detailně výpravě »Worldu« a pak šel konkurovat s »Worldem« přímo mezi jeho odběratele. Jsa o polovinu lacinější, měl samozřejmě úspěch. Pak pokročil o další krok. Přebral Pulitzerovi z jeho »Worldu« všechny nejlepší redaktory prostě tím, že jim dal dvakrát nebo i vícekrát tolik. Najednou se mu podařil přebrati Pulitzerovi celou redakci nedělního »Worldu« i se chefredaktorem a pomocným technickým štábem.

Tehdy bylo hlavním číslem týdne číslo nedělní. Hearst vypravil se vždy s krajní osobní pečlivostí. Vydal heslo, podle něhož se nedělní číslo musilo dělat. Toto heslo znělo: »zločin a s. odměnka«. Podrobnosti netřeba vykládat. Na dobu před třiceti léty bylo to odvážné a nebylo by se mohlo to dělat jinde než v Americe. Hearst zavedl pátrání po »ženách, volajících o pomoc«. On byl první, který vedle vražd a přepadení počal svědomitě zaznamenávat »znásilnění zoufale se bránící ženy«. Nebylo-li skutečných případů, zaplatily se. Hearst byl ochoten s počátku prodělavat, kolik bude třeba, věda, že se mu později bohatě zaplatí. Hearst nařídil svým dramatickým kritikům, aby přestali psát kritiky podle skutečného umění a řídili se podle života hereček a potřeb listu. Tak dramatický kritik »Journalu« interviewoval slavnou francouzskou veseloherň herečku Annu Heldovou v její ložnici a současně dal celou scénu vykreslit přes celou stranu »Journalu« s herečkou oděnou spoře spodním prádlem v její posteli. To byl typ, který byl zaveden. Současně vymyslel Hearst komické obrázky, na pokračování tištěné různými barvami. New York šlel po jeho »Žlutém kůzlátku« (Yellow Kid) a dodnes je to přezdívka Hearstova tisku.

Na prvé místo listu zařazena byla nikoliv ŕvaha, ŕvodník, nýbrž největší sensace, at vražda nebo znásilnění. O této věci musil ŕvodníkát napsati třebaš i ŕvodník. Vytahovalo se vše osobní a intimní. Psalo se na prvých stránkách listu velkými písmeny o intimních událostech v ložnicích vynikajících lidí. List Hearstův klesl do tak nesmírné propasti vulgarity a sprostoty, že se zdálo býti nemožné, aby jej někdo přetrumfnul. Někteří soudní lidé se s hnusem od jeho tisku odvraceli a v seriosních týdenících proti němu horlili. Byly pořádány přednášky proti Hearstovu tisku. Nic platno: široké massy v ulicích a zejména ženy čtly hltavě Hearstův »Journal«, a bylo marno proti němu bojovat. Listy, jež se nepřizpůsobily, buď zanikly anebo vycházely v malých nákladech, s Hearstovými nesrovnatelných.

Tu přišel čas, kdy Hearst počal mŕti politické ambice. Tehdy počal na stolec presidentský kandidovati Mac Kinley, a W. J. Bryan, kandidát demokratický, byl podporován Hearstovým tiskem. Jak Winkler výslovně poznamenává, nezvolil Hearst k podporování kandidatury na stolec presidentský Bryana z důvodů politických či jiných, ale »prostě jako experiment«. Měl to býti žurnalistický pokus a současně jakési změřeni vlivu Hearstova tisku. Věc ovšem nebyla tak snadná. Poslechli-li

Hearstovi redaktoři a dělali vulgarity, které jim jejich chef nařídil, nechtěli si dát poroučet, jaké mají politické přesvědčení. V redakci vypukl boj, jenž není Winklerem blíže líčen, ale nakonec nařídil Hearst svému ŕvodníkát, aby »napsal dobrý a silný ŕvodník pro Bryana«. Tento rozkaz byl vyplněn a pak již každoročně Hearstův tisk psal pro zvolení Bryana. Mr. Winkler pokládá toto zlomení osobního přesvědčení za tak málo, že mu nevěnuje ani řádek!

Když Bryan byl poražen a zvolen Mac Kinley, zahájil Hearst ve svém tisku šílenou kampaň proti Mac Kinleymu: kampaň lži, pomluv, skandalisování, ostouzení a jedovatosti. Zásada byla, že jeho tisk musil každý den přinésti něco skandálního proti Mac Kinleymu. Každodenním opakováním se veřejnost proti Mac Kinleymu otravovala. Nakonec vyvrcholila tato kampaň přímým vyzváním: »Jestliže se nemůžeme zlých institucí nebo zlých lidí zbaviti jinak než vraždou, musí se k této vraždě přikročit«. Opakováním tohoto vyzvání k vraždě sensačním způsobem na nápadném místě listu se docílilo úspěchu: Mac Kinley byl skutečně zavražděn a celá země povstala proti Hearstovi. Ten však dovedl se pomocí svého tisku obránit a dokonce byl zvolen do kongresu!

Pak přišla španělsko-americká válka, válka, kterou Hearst sám vyvolal. Tím se ocitá Hearst na vrcholu svého životního díla. Winkler sice popírá, že Hearst kabeloval svému kreslíři na Kubu, který mu sděloval, že nemůže dodat obrázky z vojny, protože k ní nedošlo a asi nedojde: »Vy dodáte obrázky a já dodám válku«, ale fakt je, že šílené štvání Hearstova tiskového koncernu, který se zatím nesmírně rozrostl, má hlavní zásluhu na vyvolání války. Bylo r. 1897, kdy »Journal« denně uvěřejňoval nápadným způsobem výzvu »Nezapomeňte na Maine«. (Maine byla válečná loď, náležející Spojeným státům, která byla na počátku zápletky španělsko-americké potopena a byla právě předmětem jednání mezi oběma mocnostmi, které celkem válce nechtěly). Tento případ, využit Hearstem, měl ohromný vliv na americké obyvatelstvo, které volalo po pomstě »Maine« a žádalo si války se Španělskem. Klid presidentův válce však dlouho bránil. Tu Hearst vida, že se věci protahují, vynášel ještě něco nového a to bylo »zázračné uniknutí Evangelíny Cisneros z kubánského zajetí«. Tato mladá dívka byla patrně Hearstovým agentem vyprostěna z ostrova Kuby a sloužila pak jako druhý argument pro válku. Tak skutečně k válce došlo.

Vyvolav válku mezi Amerikou a Španělskem, staral se Hearst také o to, aby měla dostatečně dramatický průběh. Když bylo případů málo, vyvolával sám uměle některé s velkým nákladem. Tak na př. dal rozkaz svému korespondentovi, aby koupil nějakou velkou námořní loď a dal ji pak potopit v Suezském kanále, až mu dá Hearst telegrafický příkaz. To bylo proto, že tehdy se chystalo Španělsko tamtudy poslat svému admirálu na pomoc válečné lodi proti americkému bitevnímu loďstvu, jemuž velel admirál Dewey. Dotyčný dopis Winkler otiskuje a je zajímavo jej čísti přesto, že k uskutečnění tohoto plánu nedošlo, neboť Španělsko svůj ŕmysl změnilo.

Hearst udělal španělsko-americkou válku, a španělsko-americká válka udělala Hearsta. To byl základ jeho nesmírného majetku a stále nového a nového kupování denních listů i magazinů. Zápas mezi Hearstem a Pulitzerem dosáhl rozměrů přímo gigantických, často i ve směšnosti. Veřejnost se bavila tím, jak se snažili oba konkurenti navzájem se přetrumfnout. Winkler uvádí různé žertovné případy, jak na př. Hearst měl »lepší« referát z přepadení a znásilnění, ač byly tyto »události« vyvolány Pulitzerem pro jeho tisk. Tehdy klesl jak Hearstův tak i Pulitzerův tisk do hloubek nikdy před tím nepoznatelných a zdálo se, že toto »niveau« již nemůže žádný list předstihnouti. Pro Pulitzera byla situace horší proto, že on měl v některých věcech jakési osobní přesvědčení, jež těžce potlačoval. Ta si na

př. nepřál války a jen z důvodů konkurenčních se musil účastnit štvání proti Španělsku.

Niveau Hearstova tisku bylo takové, že si Hearst i všichni jeho spolupracovníci zvykli je pokládat za »nepředstizitelné«. Soudilo se obecně, že další vzestup — nebo spíše pád — není vůbec možný. Tu přišla světová válka a během ní vzniklý typ »tabloid press«, obrázkového tisku, který věnoval třeba celá jedno číslo jediné vraždě. Niveau tohoto *tabloid pressu* byla ještě nesmírně nižší, než úroveň tisku Hearstova, a majitelé obrázkových deníků ukázali, že jsou v »žurnalistice« ještě hloubky, které ani Hearst neprozkoumal. Ačkoliv si Hearst pospíšil, aby je dohonil, nedařilo se mu to a záhy typ obrázkového sensačního deníku opustil.

Po třiceti letech nesmírného úspěchu, který byl nesporně úspěchem, ať si již o jeho morální stránce myslíme co chceme, poznal Hearst, že se obecnstvo počíná obracet k jiným mistrům a že všechny jeho obraty nestačí. Tu se melancholicky vzdal pokusů o změny, které znamenaly vždy jen zhoršení situace namísto očekávaného úspěchu, a věnoval se udržování nabytého majetku. Je to tiskový koncern vskutku pozoruhodného rozsahu. Mr. Winkler vypočítává, že dnes patří Hearstovi 23 deníků velkého formátu a oběhu, sedm měsíčníků magazinů, několik týdeníků: počet jeho čtenářů činí asi 20 milionů osob. Jeho roční příjmy z tohoto tiskového koncernu přesahují sto milionů dolarů. K tomu přistupuje ještě řada »syndikátů«, které jsou pod Hearstovým vlivem, kanceláři tro vyměňování článků (t. zv. mutual news exchanges, news agencies, correspondencies & c.) a pod. tiskových organizací, které opatřují jak zprávy tak i obrázky.

Ještě bychom snad měli říci slovo o Hearstově touze po politické kariéře, která pro něho byla příznačná. Jeho ideálem bylo státi se presidentem Spojených států. Nikdy nestál ani nablízku tohoto cíle. Když se dostal do kongresu, byl z něho demokratickou stranou brzy vypuzen právu proto, že počal chovat různé sny a plány o presidentství a mermomocí chtěl kandidovati proti Theodoru Rooseveltovi r. 1904. Pak se pokoušel stát se alespoň starostou města New York, když jeho ucházečství o presidentství zklamalo a když také zklamal jeho pokus stát se guvernérem státu New York. Vše marno. Vrátil se do čistě politické arény, snažil se získat mandát do senátu. To bylo právě před šesti lety a Hearst odešel z tohoto kolbiště poražen na hlavu nemilosrdnými výsměšky newyorského guvernéra Al Smitha, který využil proti němu všeho špatného, čeho se Hearst kdy dopustil, a svým sžiravým vtípem pohřbil navždy Hearstovy sny o politické kariéře.

Abychom shrnuli: Hearst pracoval vždy s dvěma zásadami: »Především velký oběh« (There is no substitute for circulation) a dále »Rozčiluje se, když se veřejnost rozčiluje« (Get excited when the public is excited). Zásadu »vražda a spodnička« ovšem také neopustil, a to je asi stav, na němž Hearstův tisk dnes je.

Jeho neúspěch v politice a úspěchy v sensační žurnalistice nejnižšího niveau by přirozeně lákaly ke srovnáním s podobnými případy v jiných zemích a snad i u nás. Ale to ponecháme péru povolanejšímu.

NOVÉ KNIHY

Kareš Hradec, Dům, v němž je mrtvý. Vyšlo jako 56. sv. Dobré četby nakladem »Pokroku«. Stran 96, cena 5 Kč. — Knížka napínavých povídek.

Rýnský pakt (Historicko-právnícký nástin). Napsal M. A. Zimmermann, profesor ruské právnícké fakulty v Praze. Rýnský pakt jest garanční smlouva, podepsaná Anglií, Francií, Německem, Belgií a Itálií, kterou tyto státy se zavazují udržovati politický stav věci vytvořený na Rýně versailleskou smlouvou. Všecky vzniklé spory mají býti řešeny pokojnou cestou, útočné

války kategoricky zakazuje. Tento pakt patří mezi nejdůležitější mezinárodní smlouvy; je doplňkem úmluv locarnských a jedním z velikých úspěchů politiky zachování míru. — Cena Kč 10.—, (»Orbis«-Praha).

Konec monarchie rakousko-uherské je název práce Dr. J. Opočenského. Toto dílo zachycuje sice události krátkého časového rozpětí — od srpna do listopadu 1918 — zato však události dramatického spádu; líčí poslední chvíle monarchie a dynastie, a líčí je z pramerů dosud nepřístupných. Zejména věnuje pozornost wilsonismu a protirakouskému obratu veřejného mínění světa, ruské revoluci a jejímu vlivu na revoluční náladu širokých mas v Habsburské monarchii, podává obraz vojenských porážek a náhlé mírumilovnosti staré monarchie. Vedle paměti vůdců zahraničního i domácího odboje má tato kniha základní důležitost pro každého, kdo chce znáti příčiny všech událostí před deseti lety. Vydal »Orbis« společně s nakladat. »Čin«. Za Kč 84.— brož., Kč 96.— váz.

Otakar Pospíšil: Hrdinové. Povídky. (»Osení«, knih. mladých čtenářů sv. 72.). — Známy pracovník v oboru literatury pro mládež vydává v obnoveném »Osení« soubor obrázků z doby světové války, kde vykreslen je ostře a zajímavě život dětský, vylíčený strasti, jež bylo stejně dětem jako dospělým snášeti v bědných těch časech. Cena knihy Kč 10.—. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní tř. 11.

Otto Rühle: Jak zacházeti s dětmi. Přel. Milena. Katechismus domácí výchovy dětí. Cena brož. Kč 14.—, váz. v plátně Kč 22.—. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní tř. 11.

Petr Fingal: »Putifarka«. Román. Nákladem J. Svátka v Praze II., Spálená ul. č. 38. Dějištěm této nejnovější románové práce je z největší části Praha a hlavní postavou krasavice Fina Stuhlíková, duchaplná žena pestré minulosti, opředená síti klepů svých vinohradských soupeřek. Pražské vinárny, kavárny a restaurace, pikantnost zákulisí velkých divadel, život v obchodních domech a celý velkoměstský ruch jsou tu zachyceny. Cena knihy o 196 str. Kč 18.—, váz. v celoplátné vazbě Kč 24.—.

Knihovnička PANDORA svým výběrem, formátem i výpravou je novinkou na českém knižním trhu. Knihovnu řídí red. Jan Münzer a vzal si za úkol vybrati výbor nejkrásnějších a nejcenějších povídek, novel, dopisů, životopisů ze světové literatury. Nakladatelství vynasnažilo se tuto serii malých knížek vydati v kartoně vázané s vícebarevnou obálkou za nízkou cenu Kč 5.—. Podobné knížky jsou již vydány v Anglii, Francii, v Německu. Dále vyjdou v této knihovně: Dopisy Boženy Němcové, Výroky Napoleonovy, Legendy Frant. z Assisi, Beethovenův život v dopisech a jiné. — Nakladatelství Adolf Synek, Praha VII., 985.

Nový svazček »Osení« kniha mladých čtenářů, vydaný redakcí A. Weniga právě vyšel sv. 71, »Pěšáky mládeže« od Hanuše Sedláčka. Jméno autora má dobrý zvuk v naší literatuře pro mládež. Vzpomíná v románě na dětská léta. Cena Kč 12.—. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní tř. 11.

Ponson du Terrail: »Kráľ záletník«. I, II. V historii Francie XVI. stol. vyniká postava krále Jindřicha IV. Navarského tolika protichůdnými vlastnostmi, dobrotou i lehkovážností, něžnou, oddanou láskou i záletností. Ponson du Terrail, vylíčil ve svém románu prince Jindřicha jako hrdinného a galantního kavalíra, jenž vítězí nad srdci žen a z určení osudu nastupuje na trůn francouzský. I. díl brož. Kč 38.—, váz. Kč 44.—. II. díl brož. Kč 32.—, váz. Kč 38.—. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní třída 11.

Pitigrilli: Kokain. (Nákladem Adolfa Synka v Praze. Cena Kč 24.— brož., Kč 34.— váz.) Pitigrilli, jest u nás dosud neznám. Románu »Kokain«, líčí realisticky pařížský, noční život, zejména lidi, kterým nedává již žádných radostí, mimo bílého jedovatého prášku.